

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Трговина психоактивним супстанцама
као облик организованог криминалитета
на простору Западног Балкана**

(мастер рад)

Ментор
Проф. др Дарко Димовски

Студент
Катарина Јањић
Број индекса: М019/20-О

Ниш, 2022. године

Садржај

УВОД	4
I ИСТОРИЈА НАСТАНКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	7
II ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	10
2.1. Појам организованог криминалитета у страној и домаћој литератури.....	11
2.2. Појам организованог криминалитета у међународним документима	12
3. Појам организованог криминалитета у домаћем праву.....	18
III ОБЛИЦИ ИСПОЉАВАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	21
IV ПОЈАМ И ПОДЕЛА ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ	27
1. Класификација и врсте психоактивних супстанци.....	28
V КРИВИЧНО ПРАВО ДРЖАВА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА	38
1. Правна регулатива Словеније	39
2. Правна регулатива Хрватске.....	40
3. Правна регулатива Босне и Херцеговине.....	41
4. Правна регулатива Црне Горе.....	42
5. Правна регулатива Албаније	44
6. Правна регулатива Северне Македоније	46
7. Правна регулатива Косова*	47
8. Правна регулатива Републике Србије	50
VI УЗРОЦИ НАСТАНКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА НА ПРОСТОРУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА	55
1. Повезаност државе са организованим криминалитетом.....	55
2. Распад Југославије	56
3. Рат на Косову	59
VII ОРГАНИЗОВАНЕ КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ НА БАЛКАНУ	60
И ЊИХОВО ДЕЛОВАЊЕ У ЕВРОПИ	60
XIII ТРАНСПОРТ ОПОЈНЕ ДРОГЕ ПРЕКО ЗАПАДНОГ БАЛКАНА.....	63
IX ЗАПЛЕНЕ ДРОГЕ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ.....	66
X УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ НА ТРЖИШТЕ ДРОГОМ.....	70
XI БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ДРОГОМ НА ПРОСТОРУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА.....	72
1. Борба против организованог криминалитета у Словенији.....	72
2. Борба против организованог криминалитета у Хрватској.....	74

3. Борба против организованог криминалитета у Босни и Херцеговини	75
4. Борба против организованог криминалитета у Црној Гори	76
5. Борба против организованог криминалитета у Републици Албанији	77
6. Борба против организованог криминалитета у Северној Македонији.....	79
7. Борба против организованог криминалитета на Косову*	80
8. Борба против организованог криминалитета у Републици Србији	82
XII ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	86
XIII ЗАКЉУЧАК.....	96
XIV ЛИТЕРАТУРА.....	98
XVII САЖЕТАК	103
XVIII БИОГРАФИЈА	106

УВОД

Коришћење, употреба, као и трговина психоактивним супстанцама није тековина модерног и свременог друштва. Још 5000 година пре нове ере датира употреба опијума. Сумерци су за опијум имали идеограм који су преводили као HUL који има значење радост.¹ Пре почетка XIX века, психоактивне супстанце су се користиле углавном у медицинске сврхе и у циљу извођења одређених религијских обреда. На југозападу Северне Америке и у Мексику, домородачко становништво је користило пеиоте кактус у одређене религијске сврхе, још пре него што су пви досељеници стигли на тло америчког континента.²

Иако психоактивне супстанце имају дугу историју кроз векове, тек са процесом глобализације и отварању слободних тржишта, обзиром на брзи проток робе, новца, услуга, људи и капитала, долази до повећања њихове злоупотребе. Све већа употреба психоактивних супстанци у савременом свету последица је радозналости модерног човека и жеље за испробавањем нових ствари у циљу занемаривања свакодневних проблема, као и доступности психоактивних супстанци и њива ниска цена коштања.

Употреба психоактивних супстанци и трговина психоактивним супстанцама, односно дрогама, представља озбиљан социјални, здравствени, друштвени и економски проблем. О озбиљности проблема које са собом носи трговина дрогом говори и чињница да све државе света, на одређени начин, инкриминишу у своје кривично законодавство радње које се односе на употребу, производњу, набављање, узгајање и продају опојне дроге, у циљу сузбијања трговине психоактивним супстанцама.

Трговина дрогом може имати једноставан облик као што је узгајање марихуане за сопствене потребе, али може досезати и међународне размере, када су у мрежу трговине дрогом укључене различите државе, криминалне организације и када је трговина дрогом повезана са вршењем других тешких кривичних дела од стране припадника организованих криминалних група, попут трговине оружјем, трговине органима, проституцијом и сл.

Овај рад има за циљ да укаже на проблем који са собом носи трговина психоактивним супстанцама, нарочито у ситуацији када се њоме баве организоване криминалне групе. Рад је базиран на анализирању илегалне трговине дрогама на простору Западног Балкана.

¹ Lindesmith, A, *Addiction and Opiates*, Aldine Transaction, USA, 2008, p.207

² Др Дарко Димовски, *Криминална етиологија*, Ниш, 2019. стр. 141

Западни Балкан, заправо представља територије различитих суверених држава и служи за означавање територија земаља које се налазе на Балканском полуострву.

Појам Западни Балкан јесте геополитички термин који означава спољнополитички приступ Европској Унији према државама насталим на простору бивше Југославије, укључујући и Албанију.³

У земље Западног Балкана спадају:

- Словенија
- Хрватска
- Босна и Херцеговина
- Црна Гора
- Албанија
- Северна Македонија
- једнострано проглашена Република Косово⁴ и
- Србија

Обзиром да се термин земље Западног Балкана користи за означавање земаља које још увек нису приступиле Европској Унији, а територијално припадају западном делу Балканског полуострва, постоје мишљења према којима у ове земље не треба сврставати Хрватску и Словенију, јер су оне пуноправне чланице Европске Уније. Безобзира на оваква мишљења, у раду ће државе Хрватска и Словенија бити посматране као део Западног Балкана.

На почетку овог рада биће речи о појму и дефинисању психоактивних супстанци, њиховој подели и историји настанка. Потом ће бити изложена правна регулатива, односно кривична дела у вези са опојним дрогама у Републици Србији.

³ Др Јелена Тодоровић Лазић, Балкан виђен очима дневника *Le Monde* (2013-2015), Нови Сад, 2022.

⁴ Преамбулом Устава Републике Србије (Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021) прописано је да је Покрајина Косово и Метохија саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије, те да из таквог положаја Покрајине Косово и Метохија произилазе уставне обавезе свих државних органа да заступају и штите државне интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима. Супротно наведеном, 17. фебруара 2008. године, у сали Скупштине Косова једнострано је донета декларација о независности Косова, проглашавајући Косово независном и сувереном државом. Одлуку о једностраном проглашењу независности, Влада Србије је исте вечери поништила као противправни акт привремених органа у Приштини. Суштинска аутономија и значајна самоуправа Косова и Метохије предвиђена је као облик политичког решења кризе још у Резолуцији Савета безбедности Уједињених нација бр. 1160 из 1998. године, затим у Резолуцији Савета безбедности Уједињених нација 1244 од 10. јуна 1999. године, као и у Закључцима састанка министара Г-8 од 6. маја 1999. године, односно тексту Споразума о престанку непријатељства СРЈ са НАТО-ом, познатијем као Споразум Черномирдин-Ахтисари. Супротно основним начелима међународног права којима се државни суверенитет и територијални интегритет одређују као темељи савременог међународног поретка и супротно норммама Уједињених нација и других међународних организација, Косово је прогласило своју независност.

Део рада посвећен је појму организованог криминалитета, организованим криминалним групама на Балкану, као и повезаности државе са организованим криминалитетом.

Анализиран је и распада Југославије, као узрок појаве организованог криминалитета на простору Западног Балкана, а нарочито на простору Републике Србије. Корен организованог криминалитета свакако треба тражити у санкцијама које су нашој држави уведене, али и у спремности државе да „тадашње криминалце“ штити у нелегалним активностима, у циљу задржавања своје суверености и социјалног мира. Кроз рад је обрађена и правна регулатива, односно законодавство осталих држава које спадају у територију Западног Балкана.

На даље, биће детаљно објашњен транспорт опојне дроге, као и улога наше земље, Републике Србије, обзиром на добар географски положај, у том процесу. Покушаћемо да дамо одговор на питање да ли је „балканска пута“ и даље актуелна, да ли је Србија и даље само „веза“ Блиског Истока и Западне Европе, тј. земља транзита опојне дроге или је временом постала крајње одредиште за пласирање психоактивних супстанци, али и о томе како су се српске организоване криминалне групе распространиле на део Европе. Биће речи о статистичким подацима заплене дроге на простору Западног Балкана.

Посебан акценат биће стављен на утицај пандемије вирусом Covid19, која је погодила читаву земљу почетком 2020. године, на трговину психоактивним супстанцама. Биће изложена тренутна ситуација на Западном Балкану по питању борбе против организованог криминалитета.

На крају рада биће представљено истраживање које је спроведено у Вишем суду у Београду, Посебном одељењу за борбу против организованог криминалитета, а које за циљ има да прикаже број процесуираних предмета пред Вишим судом у Београду, у вези кривичних дела кријумчарења дроге извршених од стране организованих криминалних група, дужину трајања ових поступака, али и њихов исход, односно у колико предмета је тужилаштво успело да докаже кривицу оптужених, а у колико предмета је покретање поступка било неосновано.

I ИСТОРИЈА НАСТАНКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Организовани криминалитет је несумњиво феномен који се јавио још пре пар векова. Свој процват доживљава у току 20. и 21. века. Ово доба је погодноло све већем ширењу организованог криминалитета због веома повољних услова попут напредовања технологије, отварања тржишта, ширења туризма и слично.

Крајем 60-их година двадесетог века у Сједињеним Америчким Државама се започело са јавним распаравама око постојања организованог криминалитета и покушају његове дефиниције. Овај период је уследио као последица откривања италијанске мафије која се у САД инфилтрирала као тајна криминална организација и која је поседовала мање групе са око 5.000 чланова, од којих су готово сви били италијанског порекла, а чија је политичка и економска моћ константно расла.⁵

Познати појам „мафија“ своје корене налази у Италији, тачније Сицилији. Изворно, реч „мафија“ преведена са италијанског означава „фамилију.“ Међутим, овај израз се у данашње време користи како би се означила било која организована криминална група на одређеном простору.

Током XX века, мафија је представљала незакониту активност њених чланова, која је своје корене пустила у свим сферама на Сицилији. Чланови овакве криминалне организације били су везани омертом. Омерта је италијанска реч за лојалност, ћутање, част и припадност одређеној фамилији, а самим тим подразумевала је и одбијање сарадње са свим надлежним представницима власти, полицијом, судом и војском. Мафија је стекла велики углед застрашивањем народа са Сицилије. Служила се различитим методама, као што је на пример уцена, подмићивање, али и насиље како би становништво гласало на изборима по упутствима припадника мафије. На овај начин, припадници мафије су успевали да себи обезбеде контролisaње власти, али су и за себе обезбеђивали шансу да и сами буду међу државним представницима. Служење оваквим методама дало им је могућност да све илегалне делатности обављају прекривено, без мешања надлежних органа, јер су имали директан утицај над радом полиције и осталих државних институција, те су у том погледу били заштићени и нису имали икакве препреке.⁶

⁵ Klaus Von Lampe, Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America, New York, стр. 26

⁶ Јелена Матијашевић, Дејан Ђукановић, Појам мафије и њена битна обележја, Нови Сад, 2012. стр. 100

Иако своје корене вуче из Италије, велики број држава поседује организоване криминалне групе, чије се деловање простире вековима уназад. Међу њима се посебно издвајају:

1. La Cosa Nostra - своје деловање бележи још у 19. веку, те је због тога и једна од организованих криминалних група са најдужом историјом.

Настала је на Сицилији, али је своје активности проширила и у Сједињеним Америчким Државама, Француској, Немачкој, Белгији. Организатори потичу из породица Корлеоне, Мадониа и Бонано, које су постале прототип многим криминалним организацијама на свету.⁷

2. Руска мафија - организоване криминалне групе у Русији су настале давно пре настанка Совјетског Савеза. Криминалне банде из времена царске Русије служиле су као претходнице будућих бољшевичких организација. До 1992. године организовани криминал је контролисао између тридесет и четрдесет посто руског бруто националног производа. Већ две године после, сматрало се да у Русији постоји пет хиљада мафијашких банди, с три милиона чланова у свих петнаест бивших република Совјетског Савеза које чине више од једне шестине света.⁸

3. Колумбијска мафија - послује у форми картела и претежно се бави незаконитом производњом, прерадом и дистрибуцијом опојне дроге, углавном кокаином. Основне организационе јединице ове организације јесу ћелије које су подређене шефовима.⁹

4. Кинеске тријаде - њихово деловање датира још из петог века пре нове ере. У току опијумских ратова процењује се да су профитирале готово исту своту новца продајом опијума као и британске трговачке компаније које су довозиле опијум из Индије. После забране опијума од стране Кине, опстале су захваљујући трговином хероина. Илегална дистрибуција хероина и сада је главна илегална активност ове групе.

⁷ Ibid

⁸ Ведран Кнежевић, Глобалне организације новог добра, 2012.

⁹ Мићо Бошковић, Организовани криминал и корупција, Београд, стр. 91

Процењује се да контролишу скоро две трећине светског тржишта хероина који је углавном намењен за дистрибуцију у Сједињеним Америчким Државама.¹⁰

5. Јапанске јакузе - настале су још пре 3 века, првенствено оформљене као организација коцкара и убица. По завршетку Другог светског рата помагали су и ујединили се са ЦИА-ом у прогону милитантних левичара и независних синдиката у замену за контролу илегалних тржишта и безбедан наставак криминалних активности. У задње две деценије ова организација се простире и у Азију, Северну и Јужну Америку и Европу.¹¹

6. Албанска мафија – специфична по својој вери и породичној традицији, одликује се изузетно јаким крвним сродством. Углавном делује у оквиру група које броје до 500 чланова. Своје корене налази још у прошлом веку, да би 1980. године почела са освајањем територија New York-а, у циљу потискивања италијанских организованих криминалних група са тих простора. Главна делатност коју обављају у Италији јесте крађа возила. У Великој Британији контролишу већи део дистрибуције хероина, проституцију и кријумчарење људи, односно имиграната. Процењује се да Албанска мафија, данас, контролише више од 70% хероина који је намењен тржишту Западне Европе. Један од најјачих картела Албанске мафије, познат под називом „Камила“, који се бави трговином наркотика, трговином људима, а нарочито кријумчарењем органа, и то углавном деце, прети да постане један од водећих картела, остављајући иза себе колумбијску и италијанску мафију.¹²

¹⁰ Јелена Матијашевић, Дејан Ђукановић, *op. cit.* стр. 114

¹¹ Живојин Алексић, *Облици борбе против организованог криминалитета у свету*, Београд, 1996, стр. 75

¹² Маида Бећировић, *Облици организовања криминалних група и организација*, Часопис бр. 2, 2018, стр. 18

II ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Организовани криминалитет је најопаснији, најмање познат и недовољно изучен облик испољавања професионалног криминалитета. Постоје размишљања да организовани криминалитет треба одређивати на основу епитета криминалне организације, али и схватања чија је полазна тачка да је организовани криминалитет заснован на темељима предузетништва, тачније да је то начин вршења кривичних дела, те да се може појмити и као „криминално предузеће“ које првенствено послује путем недозвољене трговине и уз то као средство остваривања циља, односно стицања профита од своје делатности, користи корупцију и рекет.¹³

Организовани криминалитет је заправо активност усмерена на стицање профита коју спроводе организоване групе које имају изузетну организованост, хијерархију и кодексе понашања.

Приликом дефинисања појма организованог криминалитета, могу се разликовати три приступа дефинисања. У прву групу спадају аутори који појам организованог криминалитета претежно сматрају да је активност криминалних група повезана са њиховом сарадњом са највишим представницима власти, како на локалном, тако и на државном нивоу. Друга група полази од тога да организована криминална група може постојати и деловати и као организација која за циљ има вршење кривичних дела и стицања профита, без директне повезаности са властима. При том их у деловању карактерише јасно изграђена структура и начин деловања у оквиру ког свако од учесника има тачно одређену улогу. Трећа група аутора прави компромис између прве две групе схватања, те тако организовани криминалитет појме као високоорганизовану скупину са јаким криминалном организацијом која је, поред стицања профита, инспирисана и мотивисана стицањем што већег угледа у битним сферама друштва, попут политике.

¹³ Др Слободанка Константиновић Вилић, Др Весна Николић Ристановић, Др Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012. стр. 192

2.1. Појам организованог криминалитета у иностраној и домаћој литератури

Схватања страних писаца о организованом криминалитету су различита. Прво одређивање појма организованог криминалитета, које је за убудуће постало полазна тачка за остале дефиниције навео је аутор Мајкл Малац, који наводи да организовани криминалитет подразумева „криминалне и друге илегалне делатности великих, трајних мулти организација које су створене са циљем бављења криминалним активностима, уз спремност за коришћењем корупције и насиља у својим делатностима.“¹⁴

Следећи аутор, Елиот, сматра да организовани криминалитет у свом садржају, поред организованости, планирања, поделе задатака, дисциплине и одговорности унутар криминалне организације, чији је циљ остваривање добити и профита, обухвата и одређену везу са државом и појединим њеним органима, у виду сарадње органа који примењују закон са онима који га не поштују и желе да га изиграју. Овај аутор, између осталог, сматра и да је организовано вршење кривичних дела унапред планиран друштвени дисбаланс, односно поремећај, где скуп људи који имају овлашћења да примене закон, постићу договор и сарадњу, са супротним циљем, а то је управо кршење закона. У том погледу, Елиот наводи да се под организованим вршењем кривичних дела, заправо „подразумева међусобни договор професионалних преступника да се на различите начине помажу. При томе, посебно се мисли на прећутне споразуме који се закључују између професионалних преступника и других службеника који се старају о примени закона, а да би се ови први заштитили од хапшења и кажњавања“¹⁵

Од домаћих писаца, Мићо Бошковић наводи да „састав организованог криминалитета укључује и организацију незаконитог поступања, све у циљу стицања незаконите имовинеске користи, уз успостављање спреге између државних власти и припадника организоване криминалне групе.“¹⁶

Васиљевић приликом дефинисања овог појма за основу узима битне елементе незаконитих делатности које су заједничке сваком организованом криминалитету. А то су: 1. трајније удруживање већег броја лица, 2. циљ удруживања је свестрана организација почев од руковођења, преко планирања, уговарања послова и њихових

¹⁴ Michael Maltz, Measuring the Effectiveness of Organized Crime Control Efforts, The Office of International Criminal Justice, Chicago, IL, 1990, p. 24

¹⁵ Жељко Бјелац, Мина Зиројевић, Организовани криминалитет- изазов 21. века, Нови Сад, 2012, стр. 22

¹⁶ Мићо Бошковић, Организовани криминалитет, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 7

извршења, 3. задовољење потреба народа, односно ширих и ужих скупина, заједно са државом, на уштрб закона и позитивног права државе.¹⁷

2.2. Појам организованог криминалитета у међународним документима

Организовани криминалитет не остаје у границама једне државе. Он углавном подразумева међународну, прекограничну сарадњу између организованих криминалних група. Због тога је ова врста криминалитета морала бити посматрана као проблем на вишем нивоу, односно као проблем који превазилази границе једне државе.

У том погледу, у наставку рада биће приказан третман и дефинисање организованог криминалитета у међународним организацијама и међународним документима. Следи преглед приступа проблему организованог криминалитета у оквиру: Уједињених нација, Европске Уније и Савета Европе.

2.2.1. Појам организованог криминалитета у документима Организације Уједињених нација

Организација Уједињених нација¹⁸ су, ради свестраног сагледавања проблем организованог криминалитета, одржале неколико конгреса посхвећених организованом криминалитету и начинима за његово сузбијање.

Један од првих од ових конгреса одржан је још 1985. године у Милану, када је усвојена „Резолуција о организованом злочину“. Том приликом је наведено да овај облик криминалитета може парирати мултинационалним компанијама, обзиром да располаже огромним новчаним и људским ресурсима.

Наредни, осми конгрес Уједињених нација одржан је у Хавани 1990. године и резултирао је усвајањем „Резолуције о рекетирању и неуаконитом промету наркотика и психотропних супстанци“.¹⁹

¹⁷ Видети: Владан Васиљевић, „Превенција и репресија организованог криминала“, Београд, 1990, стр. 31

¹⁸ Уједињене нације представљају најбројнију међународну организацију са 193 чланица. Земље Западног Балкана су чланице ове организације и то: Албанија од 1955. године, Босна и Херцеговина од 1992. године, Словенија од 1992. године, Србија и Хрватска од 2000. године, Северна Македонија од 1993. године и Црна Гора од 2006. године

¹⁹ Др Слободанка Константиновић Вилић, Др Весна Николић Ристановић, Др Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012. стр. 195

На деветом конгресу Уједињених нација који је одржан 1995. године у Каиру, направљени су одређени кораци у погледу дефинисања организованог криминалитета. Иако је општеприхваћено да универзална дефиниција ове појаве не постоји, ипак су истакнути одређени елементи организованог криминалитета. Оно што карактерише организовани криминалитет јесте:

- постојање организоване криминалне групе која врши кривична дела,
- хијерархија, која за циљ има контролисање групе од стране главног лица,
- средства за стварање прихода од стране организованих криминалних група су корупција, рекет, употреба насиља, уцена и претњи
- увођење незаконито стеченог новца у легалне економске токове- „прање пара“
- сарадња између различитих организованих криминалних група на међународном нивоу²⁰

На међународном нивоу су донети бројни документи из области организованог криминалитета. Најзначајнији међу њима су:

1. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета из 1998. године, са два допунска Протокола и то: Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом из 2000. године.²¹
2. Конвенција Уједињених нација против недозвољене трговине опојним дрогама и психотичним супстанцама из 1988. године.²²
3. Конвенција о прању новца, вођењу истрага и извршавању заплене и конфискације добити од криминалитета из 1990. године.²³
4. Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма из 2005. године.²⁴

²⁰ Камбовски, Правна држава и организовани криминалитет, Скопље, 1996, стр. 2-3

²¹ Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 6/2001

²² Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 14/90

²³ Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 7/2002

²⁴ Константиновић Вилић, Николић Ристановић, Костић, оп. цит. стр. 195

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета

У самом тексту Конвенције, као разлог доношења је наведен „ефикаснији начин унапређења сарање у циљу спречавања и борбе против транснационалног организованог криминалитета“.

Конвенција врши и дефиницију одређених појмова, али не даје дефиницију самог појма организованог криминалитета. У том смислу, у Конвенцији се наводи да је:

1. „Група за организовани криминал заправо организована група од три или више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу вршења једног или више тешких злочина или кривичних дела утврђених Конвенцијом, ради задобијања, посредно или непосредно, финансијске или неке друге користи.“
2. „Тежак злочин представља радњу кривичног дела које је кажњиво максималном казном лишења слободе у трајању од најмање четири године или неком тежом казном“
3. „организована група означава групу која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела и која не мора да има формално дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или дефинисану структуру“
4. „добит од криминала означава имовину која је проистекла или је остварена, директно или индиректно извршењем кривичног дела.“²⁵

Из оваквог текста Конвенције се изводи закључак да је за примену Конвенције неопходно испуњење два главна услова. Први услов подразумева да кривично дело мора имати транснационалну димензију или по својој тежини мора бити третирано као „тешко кривично дело, односно као „тешки злочин“. Други услов примене Конвенције јесте да је кривично дело извршено од стране организоване криминалне групе. Дефиниција „тешког злочина“ даје простора за широко тумачење и сврставање широког спектра кривичних дела под овај појам, укључујући и кривично дело трговине наркотицима, што у пракси даје велику предност потписницама Конвенције за њену непосредну примену.

²⁵ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног криминала и допунских протокола, „Сл. лист СРЈ- Међународни уговори“ број 6/2001, члан 2. став. 1. Конвенције

Конвенција Уједињених нација против недозвољене трговине опојним дрогама и психотропних супстанци

У самом тексту ове Конвенције државе потписнице су изразиле забринутост због све веће илегалне производње и промета опојних дрога, те да оне представљају „озбиљну опасност за здравље и добробит људских бића и негативно утичу на привредне, културне и политичке темеље друштва.“ Такође, наведено је да су државе забринуте „све већим профирањем незаконитог промета опојних дрога у разне слојеве друштва, а нарочито чињеницом да се у многим деловима света деца користе као незаконити потрошачи дрога и за сврхе незаконите производње, дистрибуције и трговине опојним дрогама, што повлачи непроцењиву опасност.

Циљ конвенције јесте међусобна сарадња између држава ради успешног сузбијања илегалне трговине психоактивним супстанцама, а која превазилази границе једне државе. Државе потписнице су се обавезале на предузимање одређених законских и административних мера с циљем спровођења успешније борбе против организованог криминалитета. Међусобна сарадња земаља се огледа и у екстрадицији извршиоца кривичних дела, као и у узајамној правној помоћи.²⁶

2.2.2. Појам организованог криминалитета у документима Европске Уније

Европска унија се од свог оснивања 1993. године²⁷ суочила с проблемом организованог криминалитета, који је у великој мери утицао на области деловања и спровођења политике Европске уније. Уговор из Амстердама²⁸ пружио је правни основ за храманизацију кривичног законодавства земаља чланица, укључујући

²⁶ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци „Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори“, бр. 14/90

²⁷ Европска Унија је основана потписивањем Уговора из Мастрихта, 7. фебруара 1992. године, који је ступио на снагу 1. децембра 1993. године), Treaty of Maastricht on European Union, 1992, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_en.htm, 17. nov. 2014.

²⁸ Уговор из Амстердама је потписан 2. октобар 1997. године. На снагу је ступио 1. маја 1999. године, Treaty of Amsterdam on European Union, 1997, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/index_en.htm

супротстављање организованом криминалитету, док је Уговором из Лисабона²⁹ знатно ојачано ово подручје (борба против организованог криминалитета је постављена као приоритет). Супротстављање транснационалном организованом криминалитету је постао приоритет Европске уније и међународне заједнице. Приступом решавања проблема организованог криминалитета, Европска унија је постала један од главних ентитета у развоју кривичноправне реакције на ову негативну појаву.³⁰

Европска Унија (European Union Working Group on Narcotics and Organized Crime) је изнедрила дефиницију организованог криминалитета. Овако постављена дефиниција је прихваћена од стране Европског суда за људска права у Стразбуру.

Према овој дефиницији, да би одређено кривично дело подпало под појам организованог криминалитета, неопходно је да испуни три, од једанаест постављених карактеристика. Три обавезна елемента организованог криминалитета су:

1. кривично дело резултат организованог деловања више од два лица,
2. ради се о тешким кривичним делима,
3. циљ извршења кривичних дела је стицање профита.

Да би се извршено кривично дело сматрало организованим криминалитетом, потребно је још да се поред обавезних захтева, испуне и три супсидијарна захтева, од укупно осам. Они се процењују у сваком конкретном случају:

4. сваки члан организоване криминалне групе има унапред одређен задатак,
5. делатност организације је планирана на дужи временски период,
6. организација има своја правила којих се придржава,
7. деловање организације је у међународним размерама,
8. примена насиља и застрашивања, или спремност за њихову примену,
9. у вршењу нелегалне делатности се користе привредни принципи,
10. нелегално стечени профит се уводи у легалне токове и
11. организација има утицаја на политичку, извршну или судску власт.³¹

Акционим планом Европске уније за борбу против организованог криминала из 1997. године³², као и Заједничком акцијом о кажњавању чланства у криминалној

²⁹ Уговор из Лисабона је потписан 17. децембра 2007. године, а ступио на снагу 1. децембра 2009. године, Treaty of Lisbon on European Union, 2007, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/index_en.htm

³⁰ V. Mitsilegas, The Council Framework Decision on the Fight Against Organised Crime: What can be done to strengthen EU legislation in the field Policy Department C - Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2011, 8–24.

³¹ Константиновић Вилић, Николић Ристановић, Костић, оп. цит. стр. 193-194

³² European Union Action Plan to Combat Organised Crime, OJ C251, 15 August 1997

организацији у државама чланицама Европске Уније од 21. децембра 1998. године³³, започела дефинисање појма злочиначке организације, да би коначно, Оквирном одлуком о борби против организованог криминала из 2008. године³⁴ изнедрила дефиницију злочиначке организације. У том смислу, злочиначка организација подразумева удруживање више од два лица, са циљем остваривања финансијска или друге материјална користи, конституисано у одређеном временском периоду, који заједнички делују у намером да врше кривична дела која су кажњива затвором или чијим се извршењем учиниоцу одређује притвор у трајању од најмање четири године.

На крају, све активности Европске уније у третирању организованог криминалитета можемо посматрати у два правца: први који се односи на хармонизацију кривичног законодавства и други усаглашавање деловања са другим међународним организацијама које третирају проблематику организованог криминалитета.³⁵

2.2.3. Појам организованог криминалитета у документима Савета Европе

Поред докумената донетих на нивоу Европске Уније и докумената донетих од стране Организације Уједињених нација и Савет Европе³⁶ се бави питањима који су од значаја за дефинисање и бробу против организованог криминалитета.

Први о документ донет од стране Савета Европе јесте Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима³⁷ од 20. априла 1959. године и Додатни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима³⁸ из 1978. године. Конвенција и Додатни протокол су сачињени у Стразбуру. Такође је важно поменути и Конвенцију о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченог кривичним делом из 1990. године која третира област прања новца, привременог одузимања предмета и

³³ Council Joint Action 98/733/JHA of 21 December 1998 on making it a criminal offence to participate in a criminal organisation in the Member States of the European Union

³⁴ Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime

³⁵ М. Шикман, Правни оквир Европске уније против организованог криминалитета, Зборник радова

„Однос права у региону и права Европске уније“, Источно Сарајево 2015, стр. 388–407

³⁶ Савет Европе (*Council of Europe*) представља регионална међународна организација европских земаља, са седиштем у Стразбуру. Циљ његовог оснивања јесте заштита основних личних и демократских права и слобода у Европи. Најважнији његов акт је Европске конвенције о људским правима (1950). Има 47 чланица.

³⁷ European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, CETS No.: 030, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=030&CM=8&DF=&CL=ENG>

³⁸ Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, CETS No.: 099], <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=099&CM=8&DF=&CL=ENG>

одузимања прихода стечених кривичним делом, као и Конвенцију Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма из 2005. године која се бави питањима одузимања криминалом стечене добити која може бити употријебљена за финансирање тероризма.³⁹

Наведене Конвенције не дају дефиницију организованог криминалитета, али пружају механизме и дају практична решења државама потписницама у борби против организованог криминалитета. Конвенције, као и остали документи Савета Европе су донети и усвојени у циљу стварања заједничке криминалне политике усмерене ка заштити друштва, као и заједничког супротстављања опасним кривичним делима која су постала растући међународни проблем који захева коришћење модерних и делотворних метода на међународном нивоу.⁴⁰

3. Појам организованог криминалитета у домаћем праву

Република Србија спада у европско континенталне правне системе. Ово значи да су главни извори права и правних норми садржани у различитим законима. Сагласно овоме, и сам појам организованог криминалитета и организоване криминалне групе регулисан је Кривичним закоником Републике Србије из 2005. године и Закоником о кривичном поступку.

Кривичним закоником је у глави 12. чланом 112. ставом 35. прописано да „организована криминална група подразумева групу од 3 или више лица, која постоји одређено време, делујући споразумно са циљем вршења једног или више кривичних дела за која је законом прописана казна затвора од 4 године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.“⁴¹

Такође, у Законик о кривичном поступку Републике Србије, у глави првој, чланом 2, став 1, тачка 33. организована криминална група је описана на исти начин.

³⁹ М. Шикман, Правни оквир Европске уније против организованог криминалитета, Зборник радова „Однос права у региону и права Европске уније“, Источно Сарајево 2015, стр. 388–407

⁴⁰ Драгана Илчић, „Документи међународних организација о спречавању „прања новца“ као извори права“, Београд, Правни живот, 2005, бр. 9/2005. стр. 912.

⁴¹ Кривични законик „Сл. Гласник РС“ бр. 85/2005, 88/2005, 72/2009

Организовани криминалитет регулисан је и Кривичним закоником Републике Србије из 2005. године. У општем делу Кривичног законика садржане су правне норме које се примењују уопштено за било које од кривичних дела прописаних законом, као и на било ког извршиоца кривичног дела. Такође, у овом делу законика садржане су законске норме о појму кривичног дела, чиниоцима кривичних дела, као и виности извршиоца.⁴²

Први пут је у Кривичним закоником, после измена и допуна од 2009. године, описан појам организованог криминала. Приликом дефинисања организованог криминалитета и организоване криминалне групе, Кривични законик не одступа од дефиниције и приступа каји су садржани у Законику о кривичном поступку.

Према **члану 345. Кривичног законика**, у глави 31.- „Кривична дела против јавног реда и мира“ регулисано је **кривично дело договор за извршење кривичног дела**.

Кривично дело се састоји у договору учиниоца са другим лицем да изврши одређено кривично дело за које је по закону могуће изрећи казна затвора у трајању од 5 година или тежа казна.

Радња извршења се састоји у договору са још неким лицем или са више њих да се изврши неко кривично дело. Споразум о извршењу кривичног дела треба да обухвата минимум два лица. Договор око извршења подразумева и споразум које тачно кривично дело треба извршити, са ближним одређењем места и времена извршења. Ово кривично дело се у теорији назива још и „комплот.“⁴³

Обзиром на сам карактер кривичног дела, оно представља припремну радњу, претходни стадијум другог кривичног дела. Због овога кривично дело договор за извршење кривичног дела има супсидијарни карактер, односно постојаће само уколико није дошло до извршења дела на које се односи договор.⁴⁴

Кривична санкција која је предвиђена законом је новчана казна или казна затвора до 12 месеци.

Чланом 346. КЗ описане су радње извршења **кривичног дела „удруживање ради вршења кривичних дела“** које се још назива и „злочиначко удруживање“.

⁴² Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2006, стр.612

⁴³ Александар Игњатовић, Кривично право, Ниш, 2011. стр 411

⁴⁴ Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Номос, Београд, 2003, стр. 328

Ово дело се састоји у организовању групе или другог удружења за вршење кривичних дела за која је могуће изрећи казну затвора од три године или тежа казна. Кривично дело постоји и ако учинилац припада оваквој групи.

Под групом се подразумева, у складу са законом, три или више лица. У погледу удружења за вршење кривичних дела, подразумева се „банда“ или нека већа организација. „Банда“ подразумева већи број лица која су организована ради вршења кривичних дела, а при том се сматра да је неопходно минимум 5 особа. Разлика између „групе“ и „банде“ је та што прва обухвата већи број лица, поседује чврсту повезаност и висок степен организације, као и дисциплине. „Банда“ је углавном отцепљена од власти и поседује велико наоружање.⁴⁵

Појам организовање групе подразумева оснивање удружења, усмеравање њених припадника у циљу извршења планова овако створене организације. Припадање групи или удружењу подразумева ступање у удружење и суделовање у организацији. Група или удружење се односи на извршење већег броја кривичних дела, који нису унапред одређени, већ су само испланирани. Група, односно удружење наставља да постоји и након извршења неког од кривичних дела.

Извршила овог кривичног дела може бити свако лице. Према начину учествовања, постоје 2 субјекта:

1. организатор удружења- прописана законска казна је казна затвора од 6 месеци до 5 година,
2. припадник удружења- прописана законска казна је казна затвора од 6 месеци до 5 година.⁴⁶

Ово дело поседује и тежи облик извршења. То ће бити случај када се удруживање врши са циљем извршења кривичног дела за које је као главна казна прописана казна затвора од 20 година или казна доживотног затвора. Код тежег облика дела као казна је прописана: за организатора групе- затвор од најмање 10 година или доживотни затвор, а за припадника групе казна затвора од 6 месеци до 5 година.

Одредбама закона су предвиђени и случајеви ослобађања извршиоца од казне. То ће бити случај: уколико организатор открије удружење или на било који други начин спречи извршење кривичног дела које је планирано или ако припадник удружења открије удружење пре ступања у исто или пре извршеног кривичног дела. Оба случаја представљају одређени облик стварног кајања учиниоца, које је законодавац прописао с

⁴⁵ Александар Игњатовић, *op.cit.* стр. 412

⁴⁶ Ibid

циљем подстрекавања откривања оваквих удружења. Ослобођење казне је факултативно, што значи да суд приликом доношења одлуке о казни има могућност ослобођења извршиоца, али није обавезан да то заиста и учини.⁴⁷

III ОБЛИЦИ ИСПОЉАВАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Савремени облик организованог криминалитета сконцентрисан је на контролу и управљање илегалним тржиштима, са тенденцијом преласка у легалне токове.

У теорији постоји мишљење да се облици испољавања криминалног понашања у склопу организованог криминалитета могу поделити у три групе. У прву групу спада пружање илегалних услуга. Друга група обухвата пружање илегалних добара. Последња група јесте инфилтрација у легалне послове. У свакој од ових група садржана су одређена кривична дела која су санкционисана законодавствима одређених држава.

Што се тиче прве групе, пружање илегалних услуга, подразумева задовољавање потражње за новцем, сексуалним услугама и коцкањем које није могуће испунити легалним путем. Кривична дела која су укључена у ову групу су: зеленаштво, проституција и коцкање.

Пружање илегалних добара је скуп радњи организованог криминалитета који нуди тражене производе који се не могу купити легалним путем. Илегална трговина наркотицима, као и купопродаја крадене имовине су репрезентативни примери у овој групи.

Инфилтрација легалних послова подразумева: рекетирање рада које се састоји од употребе силе или претње силом да би се дошло до новца у циљу осигуравања радних места и мира на послу. То често подразумијева приетњу послодавцима или радницима да ако се новац не уплати, неће бити посла за раднике или ће се насиље, штрајкови и вандализам догодити у компанијама послодаваца. Слично овоме, одређене фирме које су власници желели да продају преузете су по врло ниским ценама уз коришћење насиља или су путем насиља легални власници натерани да фирму препусте на управљање другом лицу.⁴⁸

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Армин Кржалић и Невзет Велацић, Организовани криминал криминолошко-социолошки аспект, Сарајево, 2016, стр. 54-56

Иако има бројне облике испољавања, савремени организовани криминалитет стално тежи да прошири своје активности у циљу стицања што већег профита.

Његова манифестација може имати различите форме и може се испољавати у различитим размерама, зависно од државе и окружења. Са развојем технологије као делатност организованог криминалитета све више се јавља и високотехнолошки криминалитет, који је новијег датума и недовољно изучен.

Велики профит који криминалне организације остварују кроз ове активности доводи до гомилања економске моћи коју криминалне организације користе за повећање угледа кроз корупцију и подмићивање, све у циљу јачања сопственог положаја и бављења илегалним активностима кроз изигравање закона и без сношења последица које су прописане тим законима у виду кривичних санкција.

На Петом конгресу Уједињених нација, одржаном 1975. године у Женеви, који је био посвећен теми превенције криминала и третмана преступника, наведене су 18 активности кроз које се испољава транснационални организовани криминалитет. То су:

1. праће новца,
2. нелегална трговина наркотицима,
3. корупција и мито јавних званичника,
4. инфилтрација у легалне послове,
5. изазивање лажног банкрота,
6. преваре у вези са осигурањем,
7. компјутерски криминалитет,
8. крађа интелектуалне својине,
9. илегална трговина оружјем,
10. терористичке активности,
11. отимица авиона,
12. морска пиратерија,
13. отимице на земљи,
14. трговина белим робљем,
15. трговина људским органима,
16. крађа уметничких дела и културних добара,
17. еколошки криминалитет и
18. други прекршаји које извршавају организоване криминалне групе.⁴⁹

⁴⁹ Мило Бошковић, Лексикон безбедности, 2017, стр. 514.

Због дужине овог рада, у наставку ће бити приказан преглед само појединих кривичних дела које спадају у домен организованог криминалитета. Илегална трговина наркотицима биће приказана као засебан део овог рада.

1. Прање новца

Обзиром да криминална активност попут продаје оружја, наркотика, трговина људима и слично, са собом доноси велике приходе организацијама које се тиме баве, логична последица јесте увођење тако стеченог новца у редовне економске токове.

Прецизније речено, појам „прање новца“ представља активност организованих криминалних група којом илегално стечени новац вршењем нелегалних послова трансформишу у легални капитал.

Историја настанка овог појма се везује за Сједињене Америчке Државе, када је у току 19. века уведена забрана продаје алкохола, те су лица која су наставила да се баве продајом алкохола новац стечен кроз ову активност приказивала као новац стечен од легалног пословања, попут прихода оствареног у продавници хране, у перионици рубља и слично.

Прање новца као директну последицу има повећање инфлације на нивоу државе, обзиром да се повећава потражња одређених скуких производа, а нарочито некретнина.

2. Корупција

Корупција је уско повезана са готово свим активностима организованих криминалних група. Организоване криминалне групе корупцију користе у различитим сферама, било да су у питању државни органи, полиција, царина, све са јединим циљем- несметано бављење криминалним активностима или избегавање кривичне одговорности за извршена кривична дела.

Сам појма корупције је дефинисан од стране дисциплинарне групе за корупцију у оквиру Савета Европе која корупцију појми као „подмићивање и сваки други облиг

понашања с лицима којима су поверена овлашћења у јавном или приватном сектору, а која крше обавезе које проистичу из њиховог статуса јавних службеника, приватно запослених, независних агената или неких других те врсте, усмерено ка стицању неприкладних користи било које врсте за њих саме или друга лица.⁵⁰

Конвенција Уједињених нација против корупције одређује одређене облике коруптивних понашања и то: подмићивање домаћиј јавних функционера, подмићивање страних јавних функционера и функционера јавних међународних организција, трговину утицајем, подмићивање у приватном сектору, прање средстава стечених извршењем кривичног дела, прикривање, злоупотреба службеног положаја, незаконито обогаћење, ометање правде и слично.

Грађанскоправна конвенција о корупцији дефинише корупцију као: „тражење, нуђење, давање или примање, директно или индиректно, мита или било које друге незаконите користи или стављање тога у изглед, које изопачује прописано извођење неке дужности или понашања које се захтева од примаоца мита, незаконите користи или особе којој се то ставља у изглед.“⁵¹

3. Компјутерски криминалитет

Cyber криминал се може посматрати у ширем и ужем смислу.

У ширем смислу представља сваку врсту противправног понашања у односу на компјутерски систем и мрежу, које укључује и такво криминално понашање попут незаконитог поседовања, нуђења и дистрибуирања информација путем рачунарских система и мрежа.

У ужем смислу, компјутерски криминалитет подразумева било које незаконито поступање уперено против електронских операција и сигурности рачунарских система и информација који се у њима обрађују.⁵²

Специфичност ове врсте криминалитета се огледа у томе што само извршење кривичног дела не мора бити везано за одређену територију. Умреженост рачунара дозвољава извршење противправног дела и изван простора на коме се налази извршилац.

⁵⁰ Criminall Law Convention Corruption, ETS 173. 1999

⁵¹ Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције, Београд, 2017. стр. 15

⁵² Зорнић Џемаил, Компјутерски криминалитет, Злочин и превенција, стр. 2

Организоване криминалне групе користе компјутерски криминалитет у циљу прикупљања значајних информација зарад прања новца, несметаног вршења финансијских трансфера нелегалног новца и слично.

4. Илегална трговина оружјем

Илегална трговина оружјем подразумева неовлашћену купопродају ватреног оружја. Иако постоје легални токови ове врсте продаје, бележи се све већи раст илегалне трговине, нарочито ватреним оружјем.

Оружјем, којим се тргује на илегалним тржиштима, се снабдевају терористичке организације, паравојне групације, али и државе под санкцијама. Илегално тржиште оружја има тенденцију ширења и представља један од најважнијих облика испољавања организованог криминалитета са међународним елементом.

Међународне организације су покушале да у оквиру ове области изнедре одређене међународне документе којима би се на свеобухватан начин регулисала ова материја, уз синхронизацију законодавства осталих земаља. Међутим, грађански сукоби, ратови и политичка орјентација држава, скопчана са великим профитом од ове делатности, често доводе до тога да с илегална трговина оружјем одвија под надзором државе.

Савремена пракса показује да је највећи део међународне продаје оружја последица корумпираности војних и полицијских службеника, као и политичких представника. Државе све више унапређују своје способности за стварање и производњу оружја. Смањена контрола, корупција и контрола од стране државе доводе до огромног повећања оружја које се дистрибуира широм света. Због овога је све израженије наоружање терориста и организованих криминалних група.⁵³

⁵³ Бошковић Мило, Лексикон безбедности, Београд, Службени гласник, 2017, стр. 765

5. Трговина људима

Дефиниција трговине људима се налази у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета, те се дефинише као врбовање, куповина, продаја, предаја, превоз, подстицање или посредовање у куповини, продаји или предаји, пружање уточишта и прихват особа, употреба силе, претње, принуде, отмице, преваре, злоупотребе положаја да би се добио пристанак особе која има контролу над другом особом у циљу искоришћавања које подразумева укључивање потчињеног у проституцију, присиљан рад, робство, трговање органима и остало.

Трговина људима, дакле, има више облика: трговина белим робљем, трговина женама у циљу сексуалне експлоатације, трговина мушкарцима у циљу радне експлоатације и трговина људским органима.

Ова делатност укључује постојање више кривичних дела као што су неовлашћено лишење слободе, наношење телесних повреда, отмица, силовање, претње...

Процењује се да само у Европи приход од ове делатности износи између 7 и 13 милијарди долара годишње, од којих око 7 милијарди долара од сексуалне експлоатације, односно проституције жртава трговине људима.⁵⁴

6. Илегална трговина психоактивним супстанцама

Илегална трговина наркотицима је најраспрострањенији облик илегалне трговине са међународним размерама. Годишњи приход од ове делатности на светском нивоу се процењује на скоро петсто милијарди долара годишње, а стопа профита код бављења овом делатношћу је близу 70%.⁵⁵ Обавља се на илегалном тржишту чији се принцип функционисања заснива по принципу понуде и тражње за одређеном робом.

⁵⁴ Др Слободанка Константиновић Вилић, Др Весна Николић Ристановић, Др Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012. стр. 201

⁵⁵ Драган Цветковић, Организовани криминал, Приручник за полазнике, Београд, 2013.

Од легалног тржишта се разликује по кривичноправној компоненти, односно ова врста продаје робе за новац је санкционисана високим новчаним и затворским казнама.

Код трговине наркотицима главну улогу имају организоване криминалне групе, јер читав процес ствараја психоактивних супстанци, њиховог узгајања, сађења, паковања и дистрибуирања до крајњих конзумента и потрошача, подразумева високу организованост.

Организованост и функционисање оваквих група значе и прерастање организације у привредне картеле, тачније у моћне криминалне корпорације које чини велики број националних и међународних организација типа мафије као највишег нивоа, све до појединачних организованих криминалних група на нивоу уличних дилера.⁵⁶

IV ПОЈАМ И ПОДЕЛА ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

Што се тиче самог појма опојних дрога, психоактивне супстанце, представљају „материје које утичу на психофизичко стање човека, на тај начин што мењају свест, миљење, запажање, расположење и понашање лица које конзумира психоактивне супстанце и које могу бити узрок зависности, али и разних здравствених и друштвених проблема.“⁵⁷

Светска здравствена организација дефинише дрогу као „сваку супстанцу која унета у организам може да модификује једну или више функција.“⁵⁸

Такође, опојне дроге се појме и као активне супстанце биљног порекла, чија неконтролисана употреба изазива тровање организма. То су заправо средства омамљујућег карактера која се, у одређеној мери, уз строги надзор државе, користе у медицинске сврхе.

Злоупотребом психоактивних супстанци се ствара зависност која може бити психичка и/или физичка.

Важно је поменути и Закон о контролисаним психоактивним супстанцама Републике Србије, који под појмом „психоактивне контролисане супстанце“ наводи материје унете у Списак психоактивних контролисаних супстанци (члан 2. став 1.). Према овом Закону, контролисане супстанце јесу:

- 1) опојне дроге, односно наркотици,

⁵⁶ М. Бошковић, Лексикон безбедности, Београд, 2017, стр. 765

⁵⁷ Б. Игњатовић, Криминологија, Службени гласник, Београд, 2003, стр. 301-302.

⁵⁸ Dr Justice Tettey, Terminology and Information on Drugs, New York, 2016, pp 64

- 2) психотропне супстанце,
- 3) производи биолошког порекла који имају психоактивно дејство и
- 4) друге психоактивне контролисане супстанце (члан 2. став 2.).⁵⁹

Закон такође даје и дефиницију појма опојне дроге, као и појма психотропне супстанце. Приликом дефинисања ових појмова, Закон се ослања на међународне документе и то: на Јединствену конвенцију Уједињених нација о опојним дрогама и на Конвенцију Уједињених нација о психотропним супстанцама.

1. Класификација и врсте психоактивних супстанци

Класификацију психоактивних супстанци је могуће извршити према неколико критеријума.

Према критеријуму токсичности, психоактивне супстанце се деле на:

1. психоактивне супстанце високог степена токсичности, у које се убрајају:
 - опијум и његови деривати, кодеин, хероин и морфијум
 - хашиш и марихуана
 - халуциногени и то: ЛСД, мескалин, псилосибин и кокаин
2. психоактивне супстанце мањег степена токсичности, у ову групу спадају:
 - умирујућа средства
 - лекови

Према критеријуму зависности, психоактивне супстанце се деле на оне које као последицу имају:

1. само психичку зависност, и овде спадају:
 - хашиш,
 - ЛСД
 - мескалин
 - амфетамин
2. и психичку и физичку зависност:
 - опијум и његови деривати
 - барбитурати
 - седативи

⁵⁹ Закон о психоактивним контролисаним супстанцама „Службени гласник РС“ бр. 99 од 25. јула 2018.

Према пореклу, разликују се психоактивне супстанце биљног, животињског и минералног порекла.⁶⁰ Класификација према пореклу је могућа и као психоактивне супстанце природног, синтетичког и полусинтетичког порекла.⁶¹

У односу на легалитет, психоактивне супстанце могу бити:

1. легалне, али строго контролисане и опорезиване по посебним прописима, као што су дуван и алкохол,
2. легалне, које се користе у медицинске сврхе и издају се на лекарски рецепт, под строгим контролом и надзором, на пример анксиолитици и аналгетици и
3. нелегалне психоактивне супстанце, чији је промет у потпуности забрањен и законом строго кажњив, где спадају канабис, хероин, кокаин...⁶²

Kharch је 2002. године извршио класификацију психоактивних супстаници, те се оне према овој класификацији деле на:

1. стимулансе,
2. халуциногене,
3. опијоиде,
4. дисоцијативне анестетике,
5. раствараче и лекове.⁶³

1.1. Стимуланси

Стимуланси су психоактивне супстанце које подстичу психичке и / или психофизичке активности. Преставници ове групе су:

1. кокаин,
2. амфетамин и
3. метамфетамин.

⁶⁰ М. Бошковић, *op.cit.* стр. 165

⁶¹ Слободан Симић, Све о наркоманији, Београд, 2018, стр. 15

⁶² Ibid

⁶³ М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011, стр. 178-181

1. Кокаин је тропански алкалоид пореклом из лишћа јужноамеричке биљке *Erythroxylon coca*. Он је протоплазматични иноксикант паралитичког дејства када делује локално, а након ресорпције има стимулативно дејство на централни и вегетативни нервни систем. Утицај жвакања лишћа ове биљке био је познат старим Инкама по својству да побољшава визичке способности, одагна глад и да има локалне анестетичке ефекте. У Европу је пренет 1749. године. 1884. године у европској медицини је почео да се користи као локални анестетик. Кокаин се у организам може унети жвакањем лишћа, у виду чаја, ушмркавањем и инхалацијом – пушење, субкутаном и интравенском апликацијом, као и аногенитално. Посебан начин представљају „body packer“ особе које кријумчаре кокаин у најлонским врећицама и презервативима прогутаним или угураним у ректум или вагину. Кокаин се брзо разлаже у организму. Код ненавикнутих особа полуживот кокаина и његових метаболита је до 4 сати, а код навикнутих је до 1 сат. Део узетог кокаина кроз фоликул длаке доспева у косу. Кокаин доспео у длаке не подлаже даљим биотрансформацијама и остаје сабиљан неодређено дуго време. Ова чињеница дозвољава утврђивање кокаина у коси код особа које су га користиле, а с обзиром на познату брзину раста косе, могуће је орјентационе одредити и време уношења кокаина у организам. Под дејством кокаина особа постаје говорљива, немирна, раздражљива, доживљава утисак повећане менталне способности и физичке снаге. Овај ефекат, у жаргону наркомана назван „high“ наступа врло брзо по узимању, али због брзе разградње кокаина траје кратко. Промене понашања често су обележене агресијом и не критичним поступцима и зависе од својстава личности. У психичкој сфери, промене се, временом погоршавају. Испољавају се као неконтролисано и параноидно понашање, често праћено екстремним насиљем, а присутне су и депресије са склоношћу ка самоубиству. Навикавање на кокаин је изузетно брзо, нарочито пушењем.⁶⁴

2. Амфетамин и метамфетамин су стимуланси централног нервног система, а њихови синтетски деривати сврставају се у халуциногене. Амфетамин је произведен 1920. године. Као снажан централни стимулатор, одмах је уведен у праксу као средство против замора и сањивости, да би касније, када је откривено његово депресивно дејство на апетит, нашао широку примену и на том пољу. Током Другог светског рата, стимулативни ефекти амфетамина користили су се у борби против замора и

⁶⁴ М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011, стр. 178-181

исцрпљености. Амфетамин проузрокује несаницу и повећање психомоторне активности. Психолошки ефекти манифестују се смањењем осећаја умора, повећањем расположења, иницијативе, говорљивошћу и еуфоријом. Зависници имају необуздану потребу да што пре доживе ефекат „бљеска“ што се постиже интравенском апликацијом амфетамина популарно названог speed. После стимулације следи ментална депресија праћена осећајем страха и збуњености. Најважнији ефекти амфетамина су: јак моторни немир, халуцинације, самоубилачке и убилачке тенденције. Зависност од амфетамина претежно је психичка, а у већини случајева настаје толеранција и физичка зависност.⁶⁵

1.2. Халуциногени

1. МДМА на собној температури је уљасте конзистенције. Његова хидрохлоридна со, која је бела кристална супстанца најпопуларнија је улична дрога данашњице. Популарни назив је екстази, али се појављује и под другим именима. Илегална производња је релативно лака, што и објашњава широку распрострањеност ове дроге. На тржишту екстази је углавном доступан у форми малих округлих таблета, разних боја, обично са утинутим знаком – логоом. Логои се регионално разликују и обично су кратког века на тржишту. МДМА се уноси у организам углавном орално, јер је на тржишту присутан у облику таблета. Спрашен облик таблета се може ушмркативати. Екстази се добро ресорбује и из дигестивног тракта. Узет орално, он испољава дејства већ после 15 – 30 минута. Највећу концентрацију у крви достиже око 2 сата након узимања.⁶⁶

2. Мескалин, као што је и на почетку рада наведено историја употребе халуциногена сеже у далеку прошлост. Амерички индијанци су у пределима средње и јужне америке користили кактус врсте пејолит, ближе описаног на почетку рада. Листови овог кактуса секу се и суше и продају под називом „мескалинска дугмад“. Течни екстракт кактуса долази на тржиште у капсулама или бочицама, жаргонског назива „big chef“. Мескалин изазива обојене визије, измењену перцепцију у простору и времену, врло богате халуцинације, после којих се јавља „мескалински мамурлук“ и депресивно стање. У зависности од типа личности, особа може доживети веома радосне

⁶⁵ М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011, стр. 181-182

⁶⁶ М. Тасић, *op. cit.*, стр 182.

и комичне визије или доживети потпуно супротан ефекат ужасавајућих привиђања, уз потпун губитак критичног расуђивања – bad trip.⁶⁷

3. Псилоцибин и псилоцин, печурке *Psilocyba mexicana* садрже псилоцибин и псилоцин. Моћни халуциногени ефекти ових супстанци били су познати Мајама и Ацтецима, а и сада се користе, пре свега у деловима света са очуваним шаманизмом. Шаман – ритуални врач, под дејством дроге сматра се да је у контакту са надприродним силама, да може да обликује будућност, лечи болести и доноси важне одлуке.⁶⁸

4. Канабис, канабиноиди, као психоактивне супстанце, потичу из биљке *Cannabis sativa* – конопља, често названа и индијска конопља. Конопља је пренета у Европу 1500 година пре нове ере. Веће концентрације канабиноида налазе се у цветовима, заправо полену и врховима лишћа женског облика конопље. Међу канабиноидима највећу активност испољава делта – 9 – тетра hidroканбинол. Различити типови ове биљке имају различиту концентрацију ТХЦ. У лишћу марихуане има до око 3% ТХЦ. Дрога се ужива пушењем сама или са дуваном. На истоку се често меша са опијумом и шећерним пастама – колачић. Хашиш представља смолу добијену из најактивнијих делова биљке и садржи око 30% ТХЦ. Дејства на организам зависе од количине и квалитета унете дроге, од навика, особина личности и од ситуације у којој се дрога конзумира. У субјективној сфери доминира осећај нереалног или осећај двоструке личности. Хашиш изазива оптичке халуцинације боје и сценски фантастичне визије. Осећај просотора и времена је изгубљен. Свест је очувана, па су особе у овом стању изразито сугестибилне, те могу бити наведене да изврше по себе опасне или криминалне радње. Симптоми деловања хашиша унесеног у организам орално или пушењем, појављују се већ после 30ак минута и могу трајати и 12 сати по престанку уношења. Спољне манифестације су: црвенило вежњача, натечени капци и раширене зенице које споро реагују на светлост. Фотофобија, сувоћа очију и уста су пропратне манифестације. Особе које су унеле већу количину концентрисане дроге (до 30 % ТХЦ) пролазе кроз 4 фазе карактеристичне за дејство халуциногених дрога. Прва фаза обележена је потребом за буком и махнитом игром. Друга фаза је фаза фантазија. Дрогирани је пун заноса и доброг расположења, говор је често инкохерентан. Трећа фаза је фаза халуцинација. Присутно је обиље сценски богатих халуцинација, које су

⁶⁷ Ibid

⁶⁸ Ibid

углавном пријатног карактера, али понекад могу бити и ужасавајуће. Четврта фаза је фаза депресије и карактерише је појава умора, сањивости и тромости. Психоактивни ефекти канабинола дуго су били неразјашњени. Физичка зависност се не јавља, а и психичка зависност је врло слабо изражена. Из наведеног разлога постоје предлози да се канабис скине са листа опојних дрога, односно контролисаних супстанци. Употреба марихуане, тачније њено пушење у неким земљама је дозвољено.⁶⁹

5. Диетиламид лизергичне киселине (ЛСД), хемијски припада групи алкалоида.

Представља синтетичку дрогу која се појавила шездесетих година прошлог века. Испољава такво деловање да се стања у које ова дрога доводи особу која је конзумира изједначава са стањем слично схизофренији, а њени ефекти се означавају као „модел психозе.“ Своје почетно дејство, код стања акутног тровања испољава након петнаестак минута. Сам ефекат дроге има трајање од четири до шест часова. Начин реаговања особе која конзумира ЛСД, не зависи само и искључиво од дроге, односно њеног квалитета, већ зависи и од особина личности, које дају посебан печат дејству ЛСД-а. Употреба ЛСД углавном ствара психичку зависност, због жеље да се понови „пријатно путовање“. Међутим, често се дешава да ефекат дроге изазове и „непријатно путовање“ односно „bad trip“, када су доминантни понични страх и лош субјективни доживљај основе која је конзумирала наркотик. Код одређеног броја конзумента ове дроге, понекад се дешава да се поново проживи оно што је при узимању дроге постојало. Овај феномен се назива „flashback“ и углавном је непријатног квалитета.⁷⁰

1.3. Опиоиди – опијати

Опијум је млечни сок који се добија засецањем чаура мака. Сви стари народи су гајијили мак. Сумери су на глиненим плочама оставили упутства о начину припремања опијума. У Грчкој митологији мак је посвећен богињи ноћи, богу смрти, богу спавања и његовом сину богу сна. Сушењем млечног сока чаура мака на ваздуху настаје мрка или мрко црвенкаста маса – опијумска погача. Сертурнер је 1803. године изоловао морфин из опијума, а нешто касније изоловани су папаверин и кодеин.⁷¹

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Ђирић З., Димитријевић Б. Основни судске психијатрије и судске психологије, Ниш, 2009. стр. 196-197

⁷¹ М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011, стр. 187

1. Морфин је значајно средство у медицини, због своје способности да изазива аналгезију, а да при терапијским дозама за ублажавање бола не изазове општу депресију централног нервног система. Морфин, као и сви опијати, подиже праг за перцепцију бола и мења тип емоционалне реакције према болу. За кратко време он проузрокује пријатно расположење – еуфорију, која се убрзо замењује са поспаномшћу. Толеранција на морфин развија се релативно брзо и увек представља укрштену толеранцију која се односи и на све друге опијате. У покушају да се појача аналгетски ефекат, а избегну други, пре свега депресија функције дисања, произведени су различити полусинтетски деривати морфина чије је аналгетичко дејство 10 пута јаче од морфина, а седативно и депресивно дејство на респирацију мање. Најважнији модификовани морфин је дијацетил – морфин (хероин), чији је ефекат 10 пута јачи од морфина, а који се у медицини не употребљава јер ствара брзу зависност од њега.⁷²

2. Хероин је први пут синтетизован 1864. године. Тренутно је наркотик број 1 у САД, али и на нашем подручју. Просечна доза хероина расположива на улици садржи 13 – 16 мг активне супстанце. Сам хероин остаје у мозгу неколико минута, међутим његов метаболит се задржава у мозгу око 30 минута. Интравенски унесен хероин обично има три фазе дејства. Фаза ударног дејства је фаза бљеска – *flash*, краткотрајна је, праћена тахикардијом и субјективним доживљајем топлоте. Еуфорично медитивну фазу – *stound* карактерише блага еуфорија, смиреност, осећај пријатног умора и поспаност. Хипнотичку фазу одликује поспаност и сан. После буђења присутан је умор, одсуство мотивације, психичка депресија, анксиозност и опсесивна жеља да се набави и узме нова количина дроге.⁷³

3. Метадон хемијски не припада групи опијата, али има врло сличну базичну структуру аналгезичним морфинима. Користи се у лечењу хероинских зависника, при чему због његовог изузетно дугог полуживота, од 50 сати, постоји ризик од предозирања. Посебна опасност за зависнике од опијата који користе метадон, а који иначе има слабе еуфоријске ефекте, јесте да узму и хероин.⁷⁴

⁷² Ibid

⁷³ Ibid

⁷⁴ М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011, стр. 189

4. Фентанил је агонист. Има аналгетичко дејство 50 – 100 пута јаче од морфина. Произведен је у нелегалним лабораторијама Руске федерације, а јачи је од морфина 5500 пута. Током деведесетих година XX века смртност од примене фентанила имала је велики скок због коришћења фластера који садрже ову супстанцу, произведених под именом duragezik.⁷⁵

1.4. Дисоцијативни анестетици

Дисоцијативни анестетици су супстанце које снажно потискују осећај бола, а слабо утичу на стање свести. У случају злоупотребе, ове супстанце су халуциногене, а у већим дозама снажно депримирају централни нервни систем.⁷⁶

1. Фенициклидин је због изразитог аналгетичког ефекта коришћен као помоћно анестетичко средство. Код дуже употребе изазива дуготрајне психотичне епизоде, па је избачен из медицинске употребе. Као улична дрога није распрострањен.⁷⁷

2. Кетамин се користи као помоћно анестетичко средство у ветерини. Не смањује крвни притисак. Сматра се да је механизам његовог дејства преко опијатних рецептора. Злоупотреба кетамина у САД углавном се среће код болничког особља.⁷⁸

3. Гама – хидроксibuтират - ГХБ се користи као адјувантно средство у анестезији и као додатак за „здраву храну“ јер стимулише ослобађање хормона раста. Користи се у различитим индустријама па га је врло тешко контролисати. ГХБ брзо пролази кроз моздану баријеру. Изазива ефекте стимулације, халуцинације и амнезију. Сматра се да је он дрога која олакшава сексуалне злоупотребе, па отуда популаран назив „дрога силовања“. Узима се орално, делује брзо и има веома кратак полуживот.⁷⁹

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ Ibid

⁷⁸ The British Journal of Psychiatry, Ahmed, Petchkovsky, Abuse of ketamine, Oxford University, UK, 1980, pp. 303.

⁷⁹ Основни курс за спречавање и сузбијање криминалитета, С. Митић, Спречавање и сузбијање криминалитета- Неовлашћено држање, производња, стављање у промет опојних дрога и омогућавање уживања опојних дрога, Београд, 2016, стр. 9

1.5. Органски растварачи

Коришћење растварача обично се среће у јувенилној популацији. Осим ефекта лаке еуфорије, брзо доводе до поспаности или пак агресивног понашања. Комбинација растварача са барбитуратима, бензодиазепинима и алкохолом може довести до тешких неуролошких поремећаја.

У зависности од типа растварача они се деле на четири групе:

- 1.Аеросолни пропеланти – освеживачи ваздуха, дезодерантни спреј, спреј за косу;
- 2.Запаљиви гасови – пропан, бутан, течни+- петролејски гас;
- 3.Хлорисани растваривачи – средства за одмашћивање и суво чишћење;
- 4.Растварачи лепкова – ацетон, толуен, ксилен, циклохексанон.⁸⁰

1.6. Зависност од лекова

Зависност од лекова дефинише се као психолошка зависност која доводи до периодичне или континуиране злоупотребе, али и до физичке зависности. Потребно је разликовати зависност која настаје услед циљаног коришћења неких лекова или њиховом комбинацијом од зависности настале оправданом или неправданом терапијском употребом. У прву групу спадају углавном барбитурати кратког дејства, где им у зависности од врсте супстанце или комбинација зависници дају различита имена:

- амобарбитал у жаргону зависника носи назив blues;
- амобарбитал са секобарбиталом носи назив rainbows или blue velvet;
- пентобарбитал је по ефекту назван jellow jackets;
- секобарбитал има називе reds или red devil.

Настанак зависности зависи од количине и учесталости њихове употребе. Дозе ових барбитурата у просеку 500 – 600 мг на дан, по правилу за 30 дана доводе до озбиљне зависности. Апстиненцијални синдром код барбитурата је изразито опасан и може смртно завршити.

Лекови који доводе до зависности су, пре свега, из групе бензодиазепина. Дневне дозе од 60 до 100 мг могу довести до психичке зависности за 40 дана, а веће дозе и до благе физичке зависности.

⁸⁰ М. Тасић, *op.cit.*, стр 91

Бензодиазепини заједно са алкохолом изразито појачавају ефекте и доводе до споро развијајућег али тешког апстиненцијалног синдрома.⁸¹

Подаци америчког Националног института за злоупотребу дрога указују да је током 2010. године око 7 милиона становника Америке (око 2,7 % укупног становништва Америке) злоупотребило неке од лекова. У групи лекова који се злоупотребљавају предњаче они који утичу на централни нервни систем, укључујући лекове који се користе у третману психијатријских обољења. Лекови који се најчешће злоупотребљавају су:

-аналгетици (5,1 милион),

-транквилизери (2,2 милиона),

-лекови који се користе за третман

поремећаја хиперактивности и дефицита пажње (1,1 милион) и

-седативи (0,4 милиона).

Овај тренд је нарочито карактеристичан међу адолесцентима: скоро 1 од 12 адолесцената у Америци је злоупотребило *Vikodin* (хидрокодон+парацетамол) у претходној години, а 1 од 20 *OxyContin* (оксикодон). Истраживања показују да се, међу адолесцентима, злоупотреба лекова налази на другом месту по учесталости одмах након марихуане. Нарочито брину скорашњи епидемиолошки подаци који показују да је злоупотреба лекова који се издају на рецепт знатно порасла током последње декаде, тако да је инциденца злоупотребе аналетика са 628000 у 1990. години порасла на 2,4 милиона у 2001. години.⁸²

Иако се психоактивне супстанце налазе под строгим контролом у већини земаља света, њихова злоупотреба је и даље изузетно присутна, што потврђују и подаци да је у 2009. години регистровано преко 200 милиона зависника. Најчешће коришћена психоактивна контролисана супстанца у свету је канабис, а следе га стимуланси типа амфетамина (метамфетамин, амфетамин и екстази), затим опијати (опијум, хероин и опијати који се користе и у медицинске сврхе) и кокаин. Слична је ситуација и у земљама Европе: најчешће злоупотребљавана супстанца је канабис, а потом следе кокаин и екстази, а последње епидемиолошко истраживање спроведено у

⁸¹ М. Тасић, *op. cit.*, стр 191.

⁸² Весна Матовић, Александра Буха, О психоактивним контролисаним супстанцама- ситуација у свету, Београд, 2012, стр. 142

Србији указује на распрострањеност употребе психоактивних супстанци међу младима у нашој земљи.⁸³

Међународна заједница је почетком двадесетог века препознала проблем илегалне трговине наркотицима и почела са доношењем мера против кријумчарења психоактивних супстанци и њиховог промета. Први званични корак у сузбијању промета опојних дрога и онемогућавања употребе у нелегалне сврхе јесте међународна конференција тринаест држава у Шангају која је одржана 1909. године, названа још и „Опијумска комисија“.⁸⁴

V КРИВИЧНО ПРАВО ДРЖАВА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Као што је на почетку рада наведено, у земље Западног Балкана спадају земље бивше Југославије, укључујући и Албанију. Крајем осамдесетих година прошлог века у Југославији су се догодиле битне политичке и економске модификације. Поједине државе изразиле су жељу за осамостаљивањем и иступањем из Југославије кроз процес проглашења независности и враћањем суверенитета кроз стварање засебних држава.⁸⁵

Након одвајања Словеније, затим Хрватске, Македоније и Босне и Херцеговине, Србија и Црна Гора су оформиле Савезну Републику Југославију.

21. маја 2006. године Црна Гора је на спроведеном референдуму изгласала своју независност, а 3. јуна 2006. године и званично прогласила своју независност, након чега су ове земље наставиле као потпуно посебне, независне државе.

Из овога произилази да су земље бивше Југославије, Југоисточна Европа или Западни Балкан заправо синоними за означавање следећих земаља: Албанија⁸⁶, Босна и Херцеговина, Северна Македонија, Црна Гора, Хрватска, Словеније, Србија и Косово.

Хрватска и Словенија су пуноправне чланице Европске Уније, те се у пракси јавља дилема да ли ове две земље треба сврставати у појам Западног Балкана.

⁸³ Весна Матовић, Александра Буха, оп. цит. стр. 136

⁸⁴ Лукић Ђорђе, Мали дипломатски лексикон, Београд, 2013, стр. 268

⁸⁵ Н. Срзентић, А. Стајић, Љ.Лазаревић, Кривично право Југославије, Савремена администрација, Београд, 1994. стр. 68

⁸⁶ Иако никада није биле члан Југославије, сврстава се у групу земаља Западног Балкана

Што се тиче Косова, такозвана Република Косово је аутономна покрајина која је до 2008. године била саставни део Републике Србије.

Доношењем Декларације о независности Косова, у Приштини, на седници Скупштине тзв. Републике Косово, једнострано је проглашена независност Косова. Укупно 97 држава чланица Уједињених нација је признало Косово као независну државу.

Обзиром на проглашење независности, Косово је оформило своје институције: полицију, судове и тужилаштво, али је и донело своје законе. Због свега наведеног, иако званично непризната држава, њени закони ће бити предмет анализе овог рада. У наставку ће бити речи о позитивном праву ових држава у вези кривичних дела из области илегалне трговине психоактивним супстанцама.

1. Правна регулатива Словеније

Казненим законом Словеније у члановима 196. и 197. регулисана су кривична дела у вези са опојним дрогама.

Чланом 196. је регулисано кривично дело *Неовлашћена производња и кријумчарење наркотика* и оно гласи:

(1) Свако лице које неовлашћено производи, продаје или нуди на продају, или купује, складишти или преноси, или интервенише у продаји или куповини, или на други начин неовлашћено ставља на тржиште супстанце или препарате за које се проглашава да су наркотици, кажњава се затвором у трајању између једне и 10 година.

(2) Ако је дело из претходног става извршено од стране организоване криминалне групе, која је створена са циљем вршења овог кривичног дела или ако је извршилац организовао мрежу трговаца или посредника, кажњава се затвором у трајању од најмање пет година.

(3) Неовлашћено лице које производи, набавља, држи или ставља на располагање опрему, материјал или прекурсоре за које зна да су намењени производњи дроге кажњава се затвором у трајању између шест месеци и пет година.

(4) Дрога и средства за производњу и превоз са посебно модификованим просторијама за транспорт и складиштење наркотика треба да се одузму.

Према Закону Словеније, извршилац овог кривичног дела може бити свако лице које неовлашћеном производњом, продајом или нуђењем на продају, или куповином, складиштењем или интервенцијом у продаји или куповини, или на други начин

неовлашћеним стављањем у промет било које врсте наркотика, остварује биће кривичног дела неовлашћене продаје дроге. Другим ставом истог члана регулисана је, такође продаја наркотика, али у ситуацији када је дело извршено од стране организоване криминалне групе. Законодавац је у овом случају предвидео петоструко већу казну затвора, јер минимум казне коју је по закону могуће изрећи износи пет година.

Чланом 197. овог законика је регулисано кривично дело *олакшавање, односно омогућавање уживања опојних дрога*, и оно гласи:

(1) Свако ко наведе другог на коришћење дроге, лека или му да дрогу за употребу, или ко ставља на располагање просторије за употребу дроге, или на други начин дозвољава другој особи да користи дрогу, кажњава се затвором у трајању између три месеца и пет година.

(2) Уколико је дело учињено против малолетника или или против више лица, извршилац се кажњава затвором у трајању од једне до 10 година.

(3) Дрога и уређаји ће бити одузети.⁸⁷

Овим чланом законодавац је предвидео кривично дело омогућавања уживања опојних дрога. Биће кривичног дела се остварује стављањем на располагање другом лицу дрогу или просторије које се користе или могу бити коришћене у циљу конзумације наркотика. У овој ситуацији се дрога, односно психоактивне супстанце дају без накнаде. Тежи став овог дела одређује категорија лица према коме је дело учињено, а то је малолетно лице или ако је дело извршено против више лица.

2. Правна регулатива Хрватске

Казненим законом Хрватске у чланом 190. регулисана су кривична дела у вези са опојним дрогама. Чланом 190. је регулисано кривично дело *Неовлашћена производња и промет дрогама* и оно гласи:

1. Ко неовлашћено произведе или преради ствари које су законом проглашене за дроге, казниће се казном затвора од 6 месеци до 5 година.

2. Ко произведе, преради, пренесе, извезе или увезе дроге које су намењене неовлашћеној производњи или стављању на други начин у промет или их неовлашћено

⁸⁷ Кривични закон (Службени часопис Републике Словеније, бр. 95/04 – Званични консолидовани текст и 55/08 – КЗ-1)

понуди на продају, прода или посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено стави у промет, казниће се казном затвора од 1 до 12 година.

3. Ко понуди на продају, прода или посредује у продаји дроге лицу с тежим душевним сметњама или детету или то учини у школи или у установи за образовање, одгој, спортској или другој активности деце или у непосредној близини казнене установе или ко за извршење дела користи дете казниће се затвором од 3 до 15 година.

4. Ко организује мрежу препродаваца или посредника за извршење овог кривичног дела казниће се затвором од најмање 3 године.⁸⁸

Казнени закон Хрватске је као основни облик извршења кривичног дела неовлашћена производња и промет дрога регулисао ситуацију у којој извршилац остварује радњу извршења неовлашћеном производњом или прерадом ствари које су законом проглашене за дроге. Другим чланом је такође регулисана производња опојне дроге, прерада, пренес, извоз или увоз дроге које су намењене даљој, неовлашћеној продаји. Дакле, разлика између два наведена става је у томе што је код другог облика дрога намењена даљој продаји. Трећи став за циљ има заштиту рањивих категорија лица, те законодавац санкционише продају наркотика у ситуацији када се као купци јављају лица са тежим душевним сметњама, децу, као и лица која се налазе на издржавању казне затвора. Најтежи став овог кривичног дела, као и у законодавству Словеније, јесте када је ово кривично дело извршено од стране организоване криминалне групе.

3. Правна регулатива Босне и Херцеговине

Дана 18. јуна 2003. године, на седници Дома Народа и 27. јуна 2003. године, на седници Представничког дома, парламентарна скупштина Босне и Херцеговине усвојила је Кривични Закон.

Чланом 195. овог Закона регулисано је кривично дело *Неовлашћен промет опојних дрога*, којим је прописано да: ко неовлашћено врши међународну продају или пренос или нуди на продају или ради продаје купује, држи, превози или преноси, или посредује у међународној продаји или куповини, шаље, испоручује, увози извози или на други начин неовлашћено ставља у међународни промет супстанце или препарате

⁸⁸ Казнени закон Р. Хрватске, прочишћени текст, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, на снази од 31.07.2021. године

који су прописом проглашени опојним дрогама, казниће се казном затвора од најмање три године.

Ставом 2. истог члана прописано је да ко организује групу људи ради чињења кривилног дела из става 1. овог члана, или постане члан такве организоване групе, казниће се казном затвора од најмање пет година.

Ставом 3. овог члана прописано је да ко у међународној трансакцији неовлашћено прибави, набавља, посредује или даје на употребу опрему, материјал или супстанцу знајући да ће бити употребљени за производњу опојних дрога, казниће се казном затвора од једне до десет година.

Као мера безбедности, ставом 4. предвиђено је да ће се опојне дроге и средства за њихову производњу одузети.⁸⁹

Кривичним законом Босне и Херцеговине, основним обликом кривичног дела неовлашћеног промета опојних дрога предвиђена је мешународна продаја и мешународни промет психоактивних супстанци. Други, тежи став овог дела регулише извршење основног облика кривичног дела од стране организоване криминалне групе, али предвиђа и санкције у случају да лице постане члан организоване криминалне групе која се бави неовлашћеном продајом и производњом наркотика.

4. Правна регулатива Црне Горе

Кривичним закоником Црне Горе⁹⁰, који је измењен Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁹¹ одредбама члана 300. прописано је кривично дело *Неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога*.

Овим чланом прописано је да: ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце које су проглашене за опојне дроге или биљке које садрже такве супстанце, казниће се затвором од две до десет година.

Ставом 2. истог члана прописано је да ко у намери вршења дела из става 1. овог члана унесе у Црну Гору супстанце које су проглашене за опојне дроге или биљке које садрже такве супстанце, казниће се затвором од две до дванаест година.

⁸⁹ „Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15

⁹⁰ „Службени лист РЦГ“ бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ“ бр. 40/2008 и 25/2010

⁹¹ „Службени лист Црне Горе“ бр. 40/2013 од 13.08. 2013. године

Ако је учинилац дела из ст. 1. и 2. овог члана организовао мрежу препродаваца или посредника, казниће се затвором од три до петнаест година.

Казном из става 3. овог члана казниће се ко продаје, нуди на продају или без накнаде ради даљег стављања у промет даје опојне дроге малолетном лицу, душевно оболелом лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно заостало или лицу које се лечи од зависности опојних дрога или ко ставља у промет опојну дрогу помешану са супстанцама које могу довести до тешког нарушавања здравља или ко изврши дело из става 1 овог члана у васпитној или образовној установи или у њеној близини или установи за извршење кривичних санкција или у јавном локалу или на јавној приредби, или ако дело из ст. 1 и 2 овог члана учини службено лице, лекар, социјални радник, свештеник, наставник или васпитач искоришћавањем свог положаја или ко за извршење тог дела користи малолетно лице.

Учинилац дела из става 1 до 4 овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне.

Ставом 6. прописано је да ко неовлашћено прави, набавља, поседује, превози или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

Такође, ставом 7. је као мера безбедности предвиђено одузимање предмета опојне дроге и средства за њихово прављење, који ће се одузети и уништити.

Кривичним законом Црне Горе, прописано је да се биће кривичног дела неовлашћене производње и продаје психоактивних супстанци остварује: производњом, прерадом, продајом или нуђењем на продају или посредовањем у продаји или куповини или на други начин неовлашћеним стављањем у промет психоактивних супстанци. Законодавац је таксативно набројао радње извршења кривичног дела, при том, део става који гласи „или на други начин неовлашћеним стављањем у промет“ даје превише простора у пракси да се било који облик неовлашћене продаје опојних дрога сврста под први став наведеног члана. Као и код претходних закона и овде је законодавац предвидео строже казне затвора ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

Кривични законик Црне Горе чланом 401а прописује и кривично дело стварања криминалне организације, те према овим одредбама криминалном организацијом се сматра организација три или више лица основана са циљем вршења кривичних дела за која је по закону могуће изрећи казну затвора у трајању од четири године или тежу

казну, ради стицања противправне користи или моћи. За учиниоца овог кривичног дела, односно организатора криминалне групе прописана је казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Оваквом законском формулацијом предвиђено је санкционисање учинилаца овог кривичног дела у тренутку када се криминална организација оформи или када одређено лице постане њен члан. За постојање кривично правне одговорности није неопходно извршење неког другог кривичног дела од стране организоване криминалне групе.

5. Правна регулатива Албаније

Казненим закоником Републике Албаније инкриминисана су четири кривична дела у вези са опојном дрогом, и то:

1) *производња и продаја наркотика* - одредбама члана 283. Казненог законика Републике Албаније прописано је да: 1) производња, припрема, мешање, дистрибуција, држање, стављање у промет, продаја, стављање на било који начин у промет, превоз било које врсте опојне дроге или психотропне супстанце супротно законским одредбама, кажњава се затвором од 5 до 15 година. 2) за организовање, руковођење или финансирање ове делатности запређена је казна затвора од 10 до 20 година.

2) *узгајање наркотичних биљака* - одредбама члана 284. Казненог законика Републике Албаније прописано је да: 1) узгајање биљака или промет семена које се користи за производњу опојних дрога или психотропних супстанци, без дозволе је кажњиво казном затвора у трајању од најмање 3, а највише 10 година. 2) за организовање, руковођење или финансирање ове делатности запређена је казна затвора од 5 до 15 година.

3) *поседовање опреме за производњу опојних дрога* - чланом 285. наведеног законика описано је биће кривичног дела поседовања опреме за производњу опојних дрога којим је предвиђено да се поседовање, производња, пренос, дистрибуција опреме, материјала или супстанци које се користе или могу бити коришћене за производњу опојних дрога или прихотропних супстанци, санкционишу казном затвора у трајању до 5 година.

4) *подстрекавање на употребу опојних дрога*⁹²- чланом 286. Казненог законика Републике Албаније је прописано: 1) подстицање и подстрекавање других на употребу опојних дрога или психотропних супстанци или њихово убризгавање без пристанка жртве кажњава се казном затвора од 5 до 10 година. 2) ако се подстрекавање или принудно давање дроге врши према малолетном лицу, односно детету или у казнено-поправним установама, школама, у спорту или било којој другој друштвеној активности, извршилац ће се казнити казном затвора у трајању од најмање 10, а највише 15 година.

Албанским кривичним законодавством јасно је извршена подела сваког кривичног дела из домена продаје и производње психоактивних супстанци. Прво кривично дело производња и продаја наркотика има два облика: основни облик извршења кривичног дела и тежи облик извршења кривичног дела. Тежи облик се остварује у ситуацији када извршилац организује, руководи или финансира делатност производње и продаје наркотика. На исти начин законодавац поступа и приликом регулисања кривичног дела узгајања наркотичних биљака, где поред основног облика извршења кривичног дела, прописује организацију, руковођење или финансирање узгајања биљака или промет семена које се користи за производњу опојних дрога или психотропних супстанци, без дозволе. Код кривичног дела подстрекавање на употребу опојних дрога, слично претходно наведеним законодавствима, законодавац предвиђа тежи облик дела када је кривично дело извршено према малолетном лицу, детету или лицу које се налази у казнено-поправној установи.

⁹² Казнени закон Р. Албаније, KODI PENAL I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, LIGJ Nr.7895, 27.1.1995

6. Правна регулатива Северне Македоније

Кривичним закоником Македоније из 1996. године, касније измењен и допуњен Законом о изменама и допунама Кривичног законика⁹³ у одељку кривичних дела против здравља и живота људи, прописане су одредбе кривичног дела *неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, психотропних супстанци и прекурсора*.

Овим одредбама, у члану 215. закона наведено је да: ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет опојне дроге, психотропне супстанце и прекурсоре, казниће се затвором од три до десет година.

Надаље је прописано да ако је дело из става 1. овог члана извршено са опојном дрогом, у мањој количини, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до три године.

Ставом 3. прописано је да ако дело из става 1. овог члана изврши група људи или је извршила овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, казниће се затвором од најмање пет година

У ставу 4. истог члана прописано је да ко неовлашћено прави, набавља, посредује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, психотропних супстанци и прекурсора, казниће се затвором од једне до пет година.

Ставом 5. прописано је да да учинилац из става 2. који открије од кога је дрогу набавио може се ослободити од казне.

Последњим ставом прописано је да уколико ово дело учини правно лице, казниће се новчаном казном. И у Кривичном закоником Македоније, као мера безбедности предвиђено је одузимање предмета опојних дрога и предмета за њихово прављење.

⁹³ „Службени гласник Републике Македоније“ бр. 37/96

7. Правна регулатива Косова

Кривичним законом из 2019. године у глави 23, инкриминисана су кривична дела у вези са опојним дрогама и то:

1. Неовлашћена куповина, посредовање, стављање у промет и продаја опојних

дрога, психотропних и аналогних супстанци- 1. Ко неовлашћено купи, или поседује у намери да прода или растура, или нуди на продају супстанце или препарате који су законом проглашени за опојне дроге, психотропне и њима аналогне супстанце, казниће се новчаном казном и казном затвора у трајању од две до осам година; 2. Ко неовлашћено растура, продаје, превози, испоручи, посредује, шаље или испоручује у транзиту супстанце или препарате који су законом проглашени за опојне дроге, психотропне супстанце или аналогне супстанце, у намери растурања, продаје или нуђења на продају, казниће се новчаном казном и казном затвора у трајању од две до дванаест година. 3. Ко неовлашћено извози или увози супстанце или препарате који су законом проглашени за опојне дроге, психотропне или аналогне супстанце, казниће се новчаном казном и казном затвора у трајању од три до десет година. 4. Опојне дроге, психотропне супстанце или аналогне супстанце, као и прибор и опрема за производњу, растурање или транспорт биће одузети.

2. Неовлашћена производња и прерада опојних дрога, психотропних супстанци или

прибора, опреме или материјала за опојне дроге- 1. Ко неовлашћено производи, гаји, прерађује, извучи или припрема супстанце или препарате који су проглашени опојним дрогама или психотропним супстанцама, казниће се казном затвора у трајању од једне до десет година. 2. Ко неовлашћено производи, гаји, прерађује, продаје или нуди на продају аналогне супстанце, казниће се казном затвора у трајању од шест месеци до три године. 3. Ко производи, превози или растура препарате, знајући да ће искористити за неовлашћену производњу или прераду опојних дрога или психотропних супстанци, казниће се казном затвора у трајању од две до десет година. 4. Ко неовлашћено производи, превози, растура, продаје или снабдева прибором, опремом или материјалом за опојне дроге, знајући да се користе или ће се користити за неовлашћено узгајање, производњу, прераду, растурање или употребу супстанце или препарата проглашених за опојне дроге, психотропне или аналогне супстанце, казниће се

новчаном казном и казном затвора у трајању од једне до десет година. 5. Опојне дроге, психотропне супстанце или аналогне супстанце, као и прибор и опрема за производњу, растурање или транспорт биће одузети.

3. Неовлашћено поседовање опојних дрога, психотропних и аналогних супстанци- 1.

Ко неовлашћено поседује опојне дроге, психотропне или аналогне супстанце, казниће се новчаном казном и казном затвора у трајању од једне до три године.

2. Извршилац који изврши кривично дело из става 1. овог члана први пут и који поседује мање од три грама опојне супстанце, психотропне или аналогне супстанце, казниће се новчаном казном или казном затвора у трајању до једне године. 3. Опојне дроге, психотропне супстанце или аналогне супстанце биће одузети.

4. Олакшавање набавке или употребе опојних дрога, психотропних или аналогних супстанци- 1.

Ко ради са наркотицима, психотропним или аналогним супстанцама, па захваљујући природи свог посла олакша њихову набавку или употребу у супротности са законом, казниће се казном затвора у трајању од шест месеци до пет година. 2. Пословођа или власник локала или другог затвореног простора у јавној употреби који дозвољава или толерише употребу опојних дрога, психотропних или аналогних супстанци, казниће се казном затвора у трајању од три месеца до пет година.

5. Узгајање опијумског мака, биљке коке или психоактивне конопље- 1.

Ко неовлашћено узгаја опијумски мак, биљку коку или психоактивну конопљу у циљу производње опојних дрога или психотропних супстанци, казниће се казном затвора у трајању од једне до десет година. 2. Биљке опијумски мак, кока или психоактивна конопља, као и средства, опрема и материјал за њихово узгајање биће одузети.

6. Организовање, вођење или финансирање трговине опојних дрога или психотропних супстанца⁹⁴- 1.

Ко организује, води или финансира неко од кривичних дела из ове главе, казниће се казном затвора у трајању од две до

⁹⁴ Сл. лист Републике Косово бр. 2, 14. јануар 2019. године, Законик бр. 06/L-074 Кривични законик Р. Косово

десет година. 2. Кад кривично дело из става 1. овог члана укључује велику количину опојних дрога или психотропних супстанци, извршилац ће се казнити казном затвора у трајању од три до петнаест година.

Лични је став аутора, да иако новијег датума, овај Кривични закон на свеобухватан начин регулише кривична дела из области илегалне трговине дрогом.

Јасан законски текст прави разлику између различитих врста психоактивних супстанци, спречавајући при том проблем који би се могао јавити у пракси, а о коме је било речи у претходном поглављу.

Са аспекта организованог криминалитета, посебно је значајно што је овај законик препознао кривичну одговорност лица која због природе свог посла могу олакшати набавку дроге, али и кривичну одговорност власника локала и других објеката који толеришу употребу наркотика, обзиром да се већи део дроге који се кријумчари Западним Балканом конзумира управо у оваквим локалимa, од стране млађих генерација у ноћном изласку.

Специфичност овог закона се огледа и у томе што у глави 24. под називом „*организовани криминал*“ у члану 277. инкриминише кривично дело под називом „*Учешће у организованој криминалној групи или њено организовање.*“

Биће овог кривичног дела гласи:

1. Ко свесно и знајући било за намере и опште деловање организоване криминалне групе, било за намеру групе да изврши једно или више кривичних дела за која је запређена казна затвора у трајању од најмање четири (4) године, активно учествује у криминалним активностима те групе знајући да ће његово учешће допринети извршењу криминалних радњи групе, казниће се новчаном казном у износу до двеста педесет хиљада евра и казном затвора у трајању од најмање седам година.

2. Ко организује, оснује, надгледа, управља или води деловање организоване криминалне групе, казниће се новчаном казном у износу до петсто хиљада евра и казном затвора у трајању од најмање десет година.

3. Кад деловање организоване криминалне групе поменуте у ставу 1. или 2. овог члана доведе до смрти, извршилац ће се казнити новчаном казном у износу до петсто хиљада евра и казном затвора у трајању од најмање десет година или казном доживотног затвора.

4. Суд може да ублажи казну члану организоване криминалне групе који, пре него што група изврши кривично дело, пријави полицији или тужилаштву постојање,

формацију и податке о организованој криминалној групи са довољно детаља да омогући хапшења или кривично гоњења те групе.

5. За потребе овог члана, израз „активно учествује“ укључује али се не ограничава на давање података или материјалних средстава, врбовање нових чланова и сваки облик финансирања активности групе.

За извршење овог кривичног дела законодавац је прописао кумулативно новчану казну и казну затвора. Новчана казна, одређена у високом износу је логична последица мотива које имају криминалне групе и организације при вршењу кривичних дела, а то је стицање профита и финансијске користи.

8. Правна регулатива Републике Србије

У Кривичном законнику Републике Србије, у оквиру кривичних дела против здравља људи, инкриминисана су три кривична дела у вези са опојном дрогом, и то:

1. неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога- одредбама члана 246. Кривичног законика Републике Србије прописано је: 1. Ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге казниће се затвором од три до дванаест година. 2. Ко неовлашћено узгаја опијумски мак или психоактивну конопљу или друге биљке из које се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, казниће се затвором од две до осам година. 3. Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране групе, или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година. 4. Казном из става 3. овог члана казниће се ко продаје, нуди на продају или без накнаде ради даљег стављања у промет даје опојне дроге малолетном лицу, душевно болесном лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно заостало или лицу које се лечи од зависности опојних дрога, или ко ставља у промет опојну дрогу помешану са супстанцом која може довести до тешког нарушавања здравља, или ко изврши дело из става 1. овог члана у установи образовања и васпитања или у њеној непосредној близини или установи за извршење кривичних санкција или у јавном локалу или на јавној приредби, или ако дело из ст. 1. и ст. 2. овог

члана учини службено лице, лекар, социјални радник, свештеник или лице запослено у установи образовања и васпитања, или лице запослено у установи образовања и васпитања, искоришћавањем свог положаја или ко за извршење тог дела користи малолетно лице. 5. Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором од најмање десет година. 6. Учинилац дела из става 1. до 4. овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне. 7. Ко неовлашћено прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од две до осам година. 8. Опојне дроге и средства за њихову производњу и прераду одузеће се.⁹⁵

Дакле, тежи облик дела постоји ако је основни облик извршен од стране групе, или ако је учинилац дела организовао мрежу препродаваца или посредника. Групу у смислу члана 112. став 22. КЗ-а чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

Други тежи облик дела постоји ако је дело производње, прераде или стављања у промет опојних дрога извршено од стране организоване криминалне групе. Организовану криминалну групу у смислу члана 112. став 35. КЗ-а чини група од три или више лица која постоји одређено време и која делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

Такође, овде је битно напоменути да не постоји могућност ублажавања казне која је прописана законом. Одредбама чл. 57. ст. 2. Кривичног законика Републике Србије прописано је да се казна за кривична дела из члана 246. ст. 1, ст.3. и ст. 4. КЗ, не може ублажити. Очигледно је ингеренција законодавца била искључење било каквих олакшавајућих околности по окривљеног, а све у циљу специјалне и генералне превенције. Овом одредбом законодавац је указао и на тежину кривичног дела, као и на опасност од опојних дрога, са циљем заштите здравља становништва.

Међутим, проблем који је овако постављена одредба направила у пракси је огроман. Наиме, због немогућности ублажавања казне, у ситуацијама када је то заиста оправдано, јер се сврха кажњавања учиниоца може постићи и блажим мерама,

⁹⁵ Кривични законик Републике Србије (Сл. Гласник РС бр. 85/05, 88/05-испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13)

правосудни органи нису у могућности да ублаже казну окривљеном лицу, управо због ове законске одредбе. И обрнуто, када се изврши дело из чл. 246. ст. 1. у ситуацији када постоје олакшавајуће околности дешава се да лицу за већу количину опојне дроге суд изрекне минималну законску казну од 3 године.

Очигледан пример неуједначености судске праксе по овом питању представља и правноснажна Пресуда Вишег суда у Пироту, којом је окр. С.Н. оглашен кривим за производњу и стављање у промет 40 килограма марихуане. Обзиром да се радило о лицу старије животне доби (70 година), које претходно није осуђивано, суд је изрекао казну затвора у трајању од 3 године. Овде се као основано поставило питање да ли је правда задовољена тиме што је окривљеном за 40 килограма марихуане изречена минимална казна прописана затвором.⁹⁶

Други пример неуједначености судске праксе показује и случај неправноснажне судске одлуке Вишег суда у Пироту, у ком је окривљени, у првостепеном поступку, за продају опојне дроге марихуане, у количини од 5 грама, са противправно сетеченом имовинском користи од 3.000,00 динара, оглашен кривим и изречена му је казна затвора у трајању од 3 године.⁹⁷

Дакле, овако постављен законски текст, без разликовања врсте и количине опојне дроге доводи до различитих пресуда, у којима, независно од околности случаја, окривљеном прети затворска казна од најмање 3 године.

2. неовлашћено држање опојних дрога -одредбама члана 246а Кривичног законика РС прописан је законски опис кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога: 1. Ко неовлашћено држи у мањој количини за сопствену употребу супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се новчаном казном или затвором до три године, а може се ослободити од казне. 2. Ко неовлашћено држи у великој количини супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се затвором од три до десет година. 3. Учиниоца дела из става 1. овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне. 4. Ако је учиниоцу кривичног дела из става 2. овог члана изречена казна затвора, та казна не може да се изврши на начин предвиђен у члану 45. став 3. КЗ 5. Опојне дроге одузеће се.

⁹⁶ Пресуда Вишег суда у Пироту К.бр.1/20 од 16.09.2020. године

⁹⁷ Пресуда Вишег суда у Пироту К.бр. 17/21 од 24.11.2021. године

Неовлашћено држање опојних дрога, као посебан облик кривичног дела из члана 246а. КЗ-а датира из 2003. године, када је у законодавство Републике Србије уведено Законом о изменама и допунама Кривичног закона СРЈ 2003. године.⁹⁸

Ингеренција законодавца код овог кривичног дела било је увожење кривичне одговорности за лица која немају намеру даље продаје опојне дроге.

Овде се, дакле ради о личној употреби психоактивних супстанци, односно у ситуацији када лице које је зависник, односно конзумент одређене опојне дроге, поседује одређену количину за сопствену употребу. Не постоји намера даље продаје психоактивних супстанци, нити намера стицања имовинске користи продајом.

3. *омогућавање уживања опојних дрога*- одредбама члана 247. Кривичног законика прописано је кривично дело омогућавање уживања опојних дрога: 1. Ко наводи другог на уживање опојне дроге или му даје опојну дрогу да је ужива он или друго лице или стави на располагање просторије ради уживања опојне дроге или на други начин омогућује другом да ужива опојну дрогу, казниће се затвором од шест месеци до пет година. 2. Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу, душевно болесном лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно или према више лица или је изазвало нарочито тешке последице, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година. 3. Ако је услед извршења дела из става 1. овог члана наступила смрт неког лица, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година. 3. Опојне дроге одузеће се.

Код овог кривичног дела, лакши облик подразумева подстрекавање другог лица на конзумацију наркотика. Радња извршења може бити остварена путем навођења другог лица на конзумацију опојних дрога, непосредним давањем опојне дроге ради уживања или стављањем на располагање просторија у циљу коришћења опојне дроге.

Овде је важно напоменути да је законодавац имао у виду давање опојне дроге искључиво ради уживања, без икакве новчане или било какве друге накнаде. У ситуацији када извршилац прими било какву накнаду за дату опојну дрогу, остварује се биће другог кривичног дела- неовлашћене продаје и стављања у промет опојних средстава.

Тежи облик кривичног дела одређује категорија лица којима је дрога стављена на располагање. У ситуацији када се дрога омогућава малолетнику, душевно болесном

⁹⁸ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, *op.cit.*, стр. 281-290

лицу, лицу које је привремено душевно заостало или се учини према већем броју лица, законодавац је, ради заштите ових осетљивих категорија, прописао теже казне. Најтежи облик извршења овог кривичног дела постоји уколико услед извршења радње као последица наступи смрт лица коме је дрога дата на уживање.

У претходним одељцима је приказан део кривичне инкриминације и опис кривичних дела везаних за опојне дроге из појединих држава са Западног Балкана.

Суштински, радње извршења се незнатно разликују од државе до државе, али је кључно да готово сваки законик, било које државе, препознаје као тежи облик извршења кривичног дела неовлашћеног промета опојних дрога у случају када је дело извршила група или организована криминална група.

Законодавци су, прописивањем тежих казни када је у питању извршење кривичног дела од стране организоване криминалне групе, имали на уму и тежину овако извршеног кривичног дела.

Све ово указује на озбиљност постојања организоване криминалне групе, нарочито оне која се бави производњом и препродајом дроге.

Неопходност сузбијања постојања организованих криминалних група на нивоу сваке државе, предуслов је за сузбијање постојања организованих криминалних група на међународном нивоу.

VI УЗРОЦИ НАСТАНКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА НА ПРОСТОРУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

1. Повезаност државе са организованим криминалитетом

Уобичајено се сматра да организовани криминал по свом садржају обухвата спрегу с државом и њеним органима на различитим нивоима.⁹⁹ Оно што је карактеристично јесте да се повезивање државе и организованог криминалитета, увек своди на одређени облик корупције. Заправо, моћ коју са собом носи организовани криминалитет, као позадину има саглашавање државе у којој се одвија. Ово произилази из корумпираности и нереаговању на овакву негативну друштвену појаву, оних државних апарата који су у првом реду задужени за сузбијање криминалитета.¹⁰⁰

Профит од организованог криминалитета се процењује на готово 1.000 милијарди долара годишње. Овај приход криминалне групе остварују вршећи различите илегалне делатности попут: илегалне трговине психоактивним супстанцама, односно дроге, кријумчарењем људи, неовлашћеној препродаји оружја и слично.¹⁰¹

Владан Василијевић је међу првима разматрао и писао о томе да се организовани криминал уплиће у рад државе и то финансирањем политичких партија.¹⁰² Политичке кампање у демократским друштвима не могу се успешно бавити промоцијом своје партије ако не постоје претходно прикупљена финансијска средства. Незамисливо је да се појединац успешно бави политиком уколико не обезбеди довољно новчаних средстава за политичко деловање партије. Како би политичка странка била успешна, мора да прибави довољно новчаних средстава, одговарајућу подршку у виду моћних финансијера. На овај начин се развија појава у литератури названа „клијентелизам“.¹⁰³

Посебну пажњу привлачи ситуација у Србији и њена повезаност са организованим криминалитетом и организованим криминалним групама. Реч је о држави која је деведесетих година прошлог века била захваћена ратом и суочена са разним санкцијама Уједињених нација.

⁹⁹ Мићо Бошковић, Организовани криминалитет, I књига, Београд 1998, стр. 9.

¹⁰⁰ Cressez, Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America, New York, Harper and Row, 1969, p. 17

¹⁰¹ Др Ливиу Мурешануа, Криминал све више освај свет, Политика 01. август 2005, стр. 2

¹⁰² Види: Могуће ознаке организованог криминала, Правни живот 3/1985

¹⁰³ Monitoring the EU Sccession Process: Corruption and Anti-corruption Policy, Open society Institute, Budapest, 2002, pp. 302-304

О распаду Југославије и његовом утицају на стварање кримогене средине на простору бивших југословенских држава, биће више речи у наредном поглављу.

2. Распад Југославије

Како бисмо разумели појаву организованог криминалитета на простору Западног Балкана, битно је објаснити утицај ратова и распад Републике Југославије. Оно што је деведесетих година прошлог века укорењено у менталитет овдашњих народа, сматрајући криминалце херојима, данас представља непоправљиву штету и представља препреку борби против организованог криминалитета.

Федерико Варезе је у својој књизи „Мафије у покрету“ навео да се „Мафије појављују у друштвима која пролазе кроз изненадну и закаснелу транзицију у тржишну привреду, којима недостаје законска структура која ће поуздано штитити право власништва, а где постоји велики број људи обучених да примењују насилне методе, који су у неком тренутку постали незапослени“.¹⁰⁴

Људи који су живели седамдесетих и осамдесетих година у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији имали су велики животни стандард. Како је постојала могућност слободног путовања у иностранство, многи од њих су ту прилику и искористили за одлазак и рад у иностранство. Већина југословена која је отишла били су породични људи, који нису отишли у иностранство са циљем да врше кривична дела. Међутим, део њих, обзиром да се ради о великој имиграционој групи, ствара погодну прилику за криминал.

Нека од озлоглашених имена која су се прославила у то време јесу Миленко Микановић Лазин, Раде Котур, Љубомир Магаш, Жељко Ражнатовић Аркан... Први талас криминалаца су редовно путовали на релацији Западна Европа – Југославија. Између 1972. и 1983. Жељко Ражнатовић се већ налазио на потерницама у Белгији, Холандији, Шведској, Западној Немачкој, Аустрији, Швајцарској и Италији, углавном због оружаних пљачки. Побегло је из затвора у пет различитих земаља.¹⁰⁵

Већина криминалаца по повратку у родну земљу почели би да брзо троше или инвестирају новац који су донели из иностранства, а затим би се изнова враћали у иностранство.

¹⁰⁴ Federico Varese, *Mafias on the Move: How Organized Crime Conquers New Territories*, Princeton: Princeton University Press, 2011. pp 21

¹⁰⁵ Misha Gledny, pp 53

Све ово није прошло незапажено од стране државних власти, а нарочито код служби државне безбедности. Заправо, државна безбедност је помагала криминалцима давајући им пасоше и друге потребне папире како би могли да путују у иностранство и да у Србији не праве проблеме. Оваква врста помоћи је омогућавала службама безбедности корисну могућност утицаја на криминалце, а они су били коришћени често за различите задатке, као што су убиства политичких емиграната.¹⁰⁶

Када је избио рат 1991. године, криминалци из СФРЈ који су били на раду у иностранству, вратили су се кући и организовали паравојне формације. Уз одобрење тадашњег режима, у рату су им се придружили обични криминалци, насилници и фудбалски хулигани.¹⁰⁷

Најозлоглашенија јединица била је Српска добровољачка гарда позната и као Арканови тигрови. Постојале су и паравојне формације босанаца, хрвата, окупљени око гангстера чији припадници су били чланови криминалних група.¹⁰⁸

Овакво стање Милер је објаснио да „Оно што је многим изгледао као рат међу етничким групама, заправо је стварање криминалних заједница које се баве насиљем и пљачком“.¹⁰⁹

Међународни ембарго који је увео Савет безбедности Уједињених нација између 1992. и 1996. године, створио је тешкоће у Југославији, а имао је домино ефекат у суседним земљама, али је такође допринео стварању могућности, како наводи Дејвид Семјуелс: „невидљиви зид који је подигао Запад, омогућио је криминалним елитама у Србији да се обогате, док је остатак земље живео у сиромаштву.“¹¹⁰

Црно тржиште је било једини начин размене робе која је била у дефициту. Тако је Босанцима и Хрватима било неопходно оружје, док је Србима било потребно гориво. Због оваквог стања на тржишту, државе су биле приморане да сарађују са непријатељима, па су тако Срби куповали гориво од Босанаца, а продавали су оружје Хрватима.

Обзиром да се утицај санкција све више осећао, власти у Београду су се окренуле криминалним тржиштима, како би земља уопште могла да функционише. Црно

¹⁰⁶ Божић Спасић, Ласица која говори, Београд, 2000.

¹⁰⁷ Mappes Niiediek, Balkan - Mafia: Staten in der Hands des Verbechens – Eine Gefahr fur Europa, Christoph Links Verlag, 2003, str. 47

¹⁰⁸ Mueller John, The Banality of „Ethnic Conflict“, Quarterly Journal: International Security, 25, 1, 42 – 70, str. 50

¹⁰⁹ Ibid

¹¹⁰ David Samuels, The Pink Panthers, The New Yorker, 5. april 2010. str. 10

тржиште је главни начин очувања социјалног мира у Београду, тако да ће се и држава ту укључити.¹¹¹

Држава, на челу са председником Слободаном Милошевићем, у циљу надгледања сиве економије и црног тржишта, спојила је полицијске и тајне службе са организованим криминалом. Шверц је био у интересу државе, а у неким случајевима би га држава и сама организовала.¹¹² Иллегално тржиште је, у одређеној мери, постало озакоњено.

Интересантан је податак да се Служба државне безбедности Србије делом финансира од продаје кријумчарене робе, између осталог и дроге, коју би царина запленила.¹¹³ У фебруару 2001. године полиција је у сефу једне банке пронашла скоро 660 килограма хероина који је ту похранила Државна безбедност. Након овога је ресорд државне безбедности и изузет из Министарства унутрашњих послова и стављен под директну контролу владе.¹¹⁴

Дакле, рат и распад Југославије, за последицу су имали сарадњу државе у организацији криминала. У само прве две године рата, због сукоба криминалних група, као што су групе са Новог Београда и Вождовца, број нерешених убистава се удвостручио. У оваквом окружењу, млади људи су бирали пут криминала, јер у земљи захваћеној ратом, где је плата морала бити потрошена одмах, због високе стопе инфлације, једини „добар“ начин живота који би омогућио луксуз, јесте пут криминала.

Глени је то описао на следећи начин: „На неки начин било је потребно платити за ратну оргију и претерано трошење, јер индустрија заобилажења санкција је створила огромну пан-балканску мрежу организованог криминала, најлакши начин да се отпишу дугови државе, јер кроз мафијашке операције: кријумчарење дроге, оружја, нафте, жена и миграната. Темељи фабрике криминала су били постављени.“¹¹⁵

¹¹¹ Blaine Harden, Fast life, flashy end for Belgrade mobster, The Washington Post, 21. novembar 1992.

¹¹² Marko Hajdinjak, Smuggling in Southeastern Europe, Centre for the Study of Democracy, 2002.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Тамара Калитерна, Од почетка на почетку, Држава: Моћ Сиситема, стр. 35.

¹¹⁵ Misha Gledny, McMafia: Seriously Organised Crime. London: Bodley Head, 2008. str. 46

3. Рат на Косову

Рат на Косову између 1998. и 1999. године, створио је хуманитарну трагедију и политичке немире, али и погодно тле за организовани криминал.¹¹⁶ Поред финансијске и политичке подршке из дијаспоре и иностранства, изнедрило се и пар криминалних активности на овом подручју, као што су: шверц нафте, дроге, оружја, али и корупција.¹¹⁷

Између 1999. године и 2008. године, Косовом је управљала међународна административна мисија Уједињених нација, а право препуштање управљања локалним властима почело је 2005. године.¹¹⁸ Од 2008. године, Косову је у области владавине права помагала мисија Европске Уније- EULEX.

После НАТО агресије извршене над Србијом током 1999. године, одласком наших снага безбедности са Косова и Метохије и преузимањем ових послова од стране војних и цивилних снага Уједињених Нација, Косово и Метохија је, захваљујући скоро непостојећој контроли граница, постало главно „складиште“ опојне дроге на Балкану.¹¹⁹

Илегална трговина дрогом која се одвија кроз подручје Косова и Метохије, повећала се као део свеукупног пораста шверца наркотика на Балкану. Томе је допринело одсуство снажних државних институција (полиције и правосуђа) које би спречиле продор и пресекле путеве дроге, затим правни вакуум настао у периоду од доласка међународних снага до успостављања нове законске регулативе, као и порозност граница, неприступачни терени, осиромашена економија као последица рата, у својој свеукупности територију Косова и Метохије чини идеалном облашћу за трговину дрогом.¹²⁰

У извештају Европске комисије о Косову из 2019. године наведено је: „Ситуација на северу косова у смислу организованог криминала и даље представља изазов за службе безбедности.“¹²¹

¹¹⁶ Milka Domanović, List of Kosovo War Victims Published, Balkan Transitional Justice, 10 December 2014.

¹¹⁷ Christopher Tutsch, Kosovo's Burdensome Path to Economic Development and Interethnic Coexistence, Working Paper, FAST Risk Profile Kosovo 4, Swiss Peace, 2005. str. 11

¹¹⁸ See Freedom House, Nations in Transit, 2007. pp 349-372

¹¹⁹ Хатица Бериша, Зачетак и развој злоупотребе илегалног промета дроге на Косову и Метохији, Пријтина – Лепосавић, 2013. стр. 306

¹²⁰ Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Републике Србије септембар 2003. године.

¹²¹ European Commission, Kosovo 2019. Report, Brussels, maj 2019. str. 4.

VII ОРГАНИЗОВАНЕ КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ НА БАЛКАНУ

И ЊИХОВО ДЕЛОВАЊЕ У ЕВРОПИ

Оно што је битно напоменути јесте да не постоји јединствена организована група са Западног Балкана која би окупљала одређени број људи у организовану криминалну групу. Заправо је реч о више различитих група, састављених од лица различитих националности, како Срба, тако и осталих народа са Западног Балкана, попут Црногораца, Албанаца, Босанаца...

Овако састављене групе, понекад делују хомогено, али често између њих постоје сукоби у жељи да преовладају одређеним тржиштем наркотика. Делују како на подручју Европе, тако и на подручје других континената и држава.

У наставку ће бити изложене неке од њих. Не постоје поуздане информације да ли су све групе и даље укључене у трговину наркотицима, обзиром да су неке од њих остале без својих „шефова“ и „главних људи“ који су осуђени на дугогодишње казне затвора.

1. Шарићева група - ова организована криминална група је добила име по свом вођи Дарку Шарићу, који је у Србији 2018. године осуђен на 15 година затвора.¹²² Шарић је постао познат јавности током операције „Балкански ратник“¹²³ 2009. године, када је заплешено 2,7 тона кокаина у Уругвају. Један је од првих људи са Западног Балкана који је успео да успостави контакте у Латинској Америци. Његова група била је одговорна за транспорт великих пошилики кокаина из Латинске Америке у Европу, преко Балкана. Према наводима српске полиције, Шарић је организовао две пошилике кокаина годишње. Постоји податак да је могао да плати колумбијским криминалним групама и по неколико тона кокаина у кешу.¹²⁴

2. Група Америка - настала је на улицама Београда 90их година прошлог века, специјализована је за логистику, транспорт и дистрибуцију кокаина и хероина између Колумбије, Северне Америке и Европе. Вођа групе је био Миле Миљанић, док је његов заменик био Зоран Јакшић. Јакшић је у јулу 2016. године ухапшен у Перуу и оптужен за организовани транспорт дроге из Јужне Америке у Европу. Тамошња полиција тврди да поседује доказе да је Јакшић организовао криминалну групу како би набављао

¹²² Serbian Court Convicts Saric of Drug Smuggling, BalkanInsight, 10. Decembar 2018.

¹²³ Операција „Балкански ратник“ представља заједничку сарадњу америчке Управе за сузбијање наркотика- „DEA“, српске обавештајне агенције и полиције Уругваја и Аргентине.

¹²⁴ Organization attributes sheet, Mattew B. Ridgway Center for international Security Studies, Pittsburgh University

кокаин из Перуа и Еквадора.¹²⁵ У јануару 2019. године, Смаил Шикало (пореклом из Босне), припадник Групе Америке ухапшен је током рације када је заплешено 1,5 тона кокаина.¹²⁶ Априла 2019. године, у Београду је ухапшен припадник клана Америка, Веселин Раичевић.¹²⁷

3. Група Сретена Јоцића - име је добила по свом вођи, познатом и по надимку Јоца Амстердам. Група делује на Западном Балкану, у Холандији, Бугарској, Аустрији, Турској и Немачкој. Сматра се да стоји иза организовања великих пошиљки кокаина из Колумбије и са Кариба, посебно на Аруби. Јоцићева група је задужена за директну сарадњу са колумбијским произвођачима и дистрибутерима кокаина у Колумбији у циљу допреме кокаина у европске луке преко Канарских острва.¹²⁸ У једној оцени стоји да „Упркос Јоцићевој стратершкој контроли групе, тактичке операције, укључујући и трговину дрогом из Колумбије, надгледају вође мањих група и широко распрострањена мрежа добро организованих тимова.“¹²⁹ Јоцић је ухапшен у априлу 2009. године и оглашен кривим за два убиства. Упркос тој чињеници, његова група наставила је да јача.

4. Берански клан- ова група се углавном бави трговином дрогом, нарочито кријумчарењем кокаина из Јужне Америке, али и из Венецуеле и Колумбије.¹³⁰ Неколико истакнутих чланова клана оптужено је у Црној Гори 2004. године због кријумчарења 200 килограма кокаина из Венецуеле у Србију, преко италијанске луке Ђоја Тауро и црногорске луке Бар.¹³¹

¹²⁵ Que Ellos Se Cuiden, Capturan a narcotraficante buscado pour la DEA e integrante del Caln American en Cusco, Peru, 2018.

¹²⁶ Organization attributes sheet, Matthew B. Ridgway Center for international Security Studies, Pittsburgh University

¹²⁷ Видети KRIK, 14. april 2019, <https://www.krik.rs/uhapsen-veselin-raicevic/>

¹²⁸ Organization attributes sheet, Matthew B. Ridgway Center for international Security Studies, Pittsburgh University, Canada, 2015, pp 25

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Ibid

¹³¹ Montenegro: Cake en stock au port de Bar, Le Courrier de Balkans, 23. januar 2005.

Почетком 2002. године, Министарство унутрашњих послова објавило је „белу књигу“ под насловом „Криминалне групе и појединци који се баве организованим криминалом“

У њој је евидентирано 50 група са 230 чланова и 59 појединаца који се баве свим врстама криминала. Утврђено је да се убиствима и отмицама бави 15 група са 110 припадника и 20 појединаца, да се дрогом бави 20 група са око 100 чланова и 17 самосталних делатника, да се трговином људима баве две групе и да је у привредном криминалу ангажовано осам група.¹³²

Највише криминалних група је евидентирано у главном граду Србије. У Београду је евидентирано 13 група, од којих су нарочиту пажњу привлачили „сурчински“ и „земунски клан“, названи по предграђу Београда.¹³³

5. Земунски клан- као што и само име каже, назив је добио по делу Београда у коме је и настао. Као вође овог клана наводе се Душан Спасојевић и Милорад Улемек-Легија. Са око 200 чланова био највећа криминална група на подручју бивше СФРЈ. Његови чланови су осумњичени за планирање три атентата на тадашњег премијера Зорана Ђинђића, а касније и за његово убиство. Такође се сумњиче и за трговину наркотицима у бившој СФРЈ и Европи, као и за повезаност с нарко кателом из Колумбије.¹³⁴

Након убиства премијера Зорана Ђинђића 12. марта 2003. године, у Србији је уведено ванредно стање. Тада је и званично почела једна од највећих полицијских акција под називом „Сабља“. За време ове акције, приведено је 11.665 особа повезаних са организованим криминалом. Полицијска акција у борби против организованог криминала резултирала је подношењем 3.919 кривичних пријава против 3.400 особа. Међу овим кривичним пријавама, 208 њих се односило на кривична дела неовлашћење производње, држања и стављања у промет опојних дрога, а одузето је готово 74.830,00 грама дроге. Од скоро 12.000 приведених особа, трећина је оптужена за дела организованог криминала.¹³⁵

¹³² Тамара Калитерна, Држава: Моћ система, стр. 34.

¹³³ Ibid

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ [Vlada Republike Srbije >> Vesti >> Politika >> AKCIJA 'SABLJA' \(srbija.gov.rs\)](http://Vlada.Republike.Srbije>>Vesti>>Politika>>AKCIJA'SABLJA'(srbija.gov.rs))

ХИИ ТРАСПОРТ ОПОЈНЕ ДРОГЕ ПРЕКО ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Територија држава Западног Балкана не представља јединствену територијалну целину. Реч је о више различитих суверених држава које имају јасно омеђене државне границе. Дакле свака од претходно набројаних држава има своју засебну територију која се граничи са осталим државама.

Због тога, у овом одељку биће речи о начину транспортовања различитих врста дроге преко ове територије.

1. Транспорт канабиса - као што је већ речено, главни произвођач и дистрибутер канабиса на територији Западног Балкана јесте Албанија. У Албанији се канабис производи код Дукађина и Кроје, али и на простору града Валоне/Влоре. Са ових подручја он се транспортује на неколико начина у друге земље у региону.

Прва рута јесте морским путем из Валоне, Фјера и Химара за Италију. Други пут је пут Грчке илегалним планинским прелазима или путем граничних прелаза Ђафе Бот-Сагиада и Капштица-Крсталописи. Део ове дроге се користи и за конзумирање у региону или се даље транспортује и дистрибуира у земљама Европске Уније. Из Албаније се канабис пребацује и у Призрен и иде кроз Урошевац¹³⁶ и Гњилане на Косову. Ово је уједно и главна рута за транспорт дроге до Србије. У Србији се марихуана превози преко Прешева до Куманова у Северној Македонији или се транспортује преко Бујановца и Врања. Када канабис стигне до Врања, одређени проценат дроге се даје организованим групама из Ниша, Београда или Новог Сада у циљу даље дистрибуције и продаје на локалним тржиштима. Такође, постоје подаци који говоре о томе да се ова врста дроге увози и из Бугарске преко граничног прелаза Градина, даље до Пирота. 2018. године на граничном прелазу Градина је одузето око 600 килограма ове дроге. 2019. године је у теретном возилу пронађено готово тона канабиса. 2020. године у камперу италијанских држављана је откривено око 200 килограма ове дроге.¹³⁷

¹³⁶ Ferizaj, Албански назив за Урошевац

¹³⁷Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, стр. 24-26

2. Транспорт хероина - на територију Западног Балкана хероин стиже из Турске преко Бугарске и једним делом из Грчке. Ова врста дроге првенствено се транспортује до Делчева у Македонији. Пут хероина је до Кочана, Штипа и Велеса, затим до Скопља. Из Скопља се пут рачва у 3 смера: 1. до Куманова, 2. до Србије и 3. до Тетова где се део хероина потом шаље на Косово преко Урошевца, а затим у Приштину, Нови Пазар и Чачак. И ова врста дроге се кријумчари преко граничног прелаза Градина, те се пут наставља кроз Пирот и Ниш. Из Ниша се даље превози до Новог Сада и Хрватске или се кроз Суботицу кријумчари до Мађарске, потом до Аустрије и Швајцарске. У Албанију хероин улази из Северне Македоније или Косова. Из Албаније се орским путем пребацује за Италију из луке Драч. Дрога из Босне и Херцеговине путује у Хрватску или се превози у Мостар, Сарајево и Бања Луку.¹³⁸

Код кријумчарења хероина је позната и „Балканска рута“ представља заправо пут од Албаније и Турске, до Косова и Метохије, затим кроз Републику Србију и даље ка Црној Гори, Републици Српској, Мађарској, Хрватској, све до крајње дестинације, односно до земаља Западне Европе.

Дрога се кријумчари из Турске, преко Бугарске, кроз Србију затим кроз Мађарску до земаља на западу.

"Балканска рута" иде и из Грчке, преко Македоније и Косова кроз Србију, затим према Мађарској до Западне Европе.

Турске групе су произвеле висококвалитетан хероин захваљујући свом вишегодишњем искуству.¹³⁹ Једна студија рађена у Турској процењује да је годишњи промет у Турској од илегалне продаје психоактивних супстанци до 2014. године износи око 15 милијарди долара.¹⁴⁰

Организоване криминалне групе са простора Западног Балкана највећим делом склапају послове везане за трговину хероином у Једранама, Измиру и Истанбулу. Трговци хероином користе најмање 18 путева из Турске до европских тржишта. Крајња одредишта хероина су Холандија, Немачка, Албанија и Молдавија. Поред копнених путева, истраге које су вођене у Албанији, Турској и Грчкој указују на то да турско-албанске мреже користе 174 турске морске луке и хиљаде марина дуж обала, док су

¹³⁸ Ibid

¹³⁹ Bhesat Ekici i Adam Coban, *Afghan Heroin and Turkey: Ramifications of and International Security Threat*, *Turkish Studies*, 15, 2, str. 341-364

¹⁴⁰ Behsat Ekici, *International Drug Trafficking and National Security of Turkey*, *Jurnal of Politics and Law*, 7,2, str. 113-126

пошиљке из Турске намењене Холандији, Немачкој, Белгији, Италији, Великој Британији, Грчкој и Италији.¹⁴¹

У последње време запележен је и транспорт дроге авионима, односно ваздушним путем, где су афричке групе кренуле да кријумчаре дрогу преко турских аеродрома. Претпоставља се да су западноафричке групе регрутовале авио-курире са Западног Балкана како би преко Турске транспортовали хероин и кокаин на европска тржишта.¹⁴²

3. Транспорт кокаина - кокаин се првенствено производи у Латинској Америци. За кријумчарење се углавном користе пакети тропског воћа које је по својој природи кварљива роба која брзо прелази царинске контроле.

Ова врста дроге се пре свега допрема до Црне Горе у луци Бар. Затим иде до Никшића, даље до Босне у Мостар и Сарајево, све до Хрватске. Кокаин се кријумчари и из Подгорице до Новог Пазара, али и до Косова. Кокаин се често пре дистрибуције меша са разним материјама и дели се на ситније грамаже пре превоза у земље Европе путем возила намењеним кријумчарењу наркотика.¹⁴³

¹⁴¹ Behsat Ekici i Adem Coban, *Afghan Heroin and Turkey: Ramifications of and International Security Threat*, *Turkish Studies*, 15, 2, str. 341-364

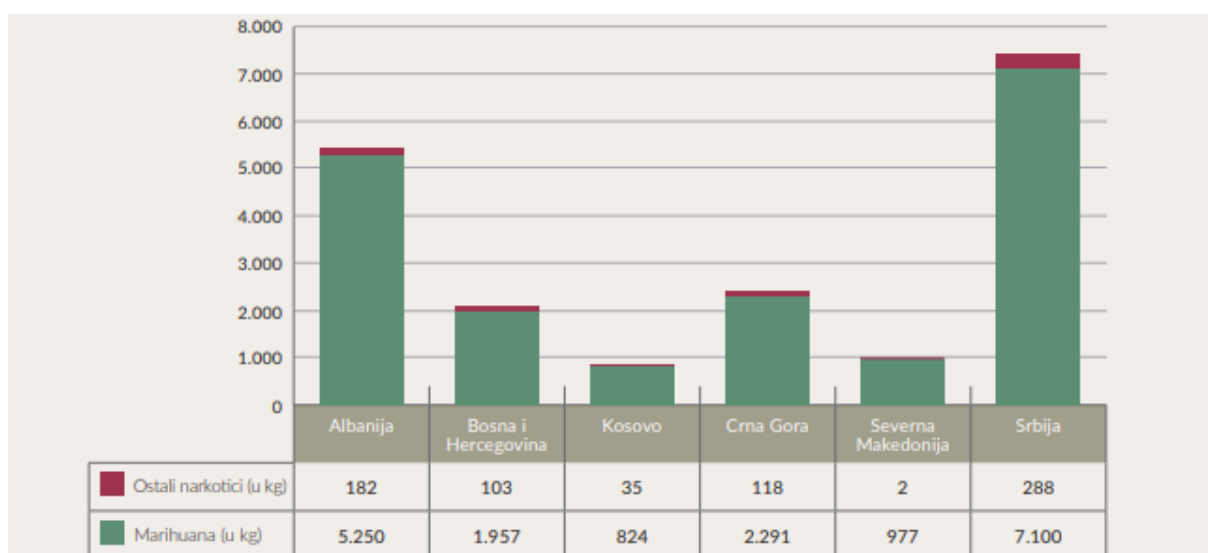
¹⁴² Beshat Ekici, *African transnational Threat to Turkey*, *African Security Review*, 22,3, str. 123-144

¹⁴³ *Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu*, стр. 34

IX ЗАПЛЕНЕ ДРОГЕ НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

У наставку ће бити приказани подаци о количинама заплене одређене врсте дроге на територији Западног Балкана.

1. Заплене канабиса - канабис је најчешће коришћена и најчешће запленивана дрога на простору Западног Балкана.¹⁴⁴ Производња канабиса се одвија на Западном Балкану, а главни произвођач ове врсте дроге је Албанија.

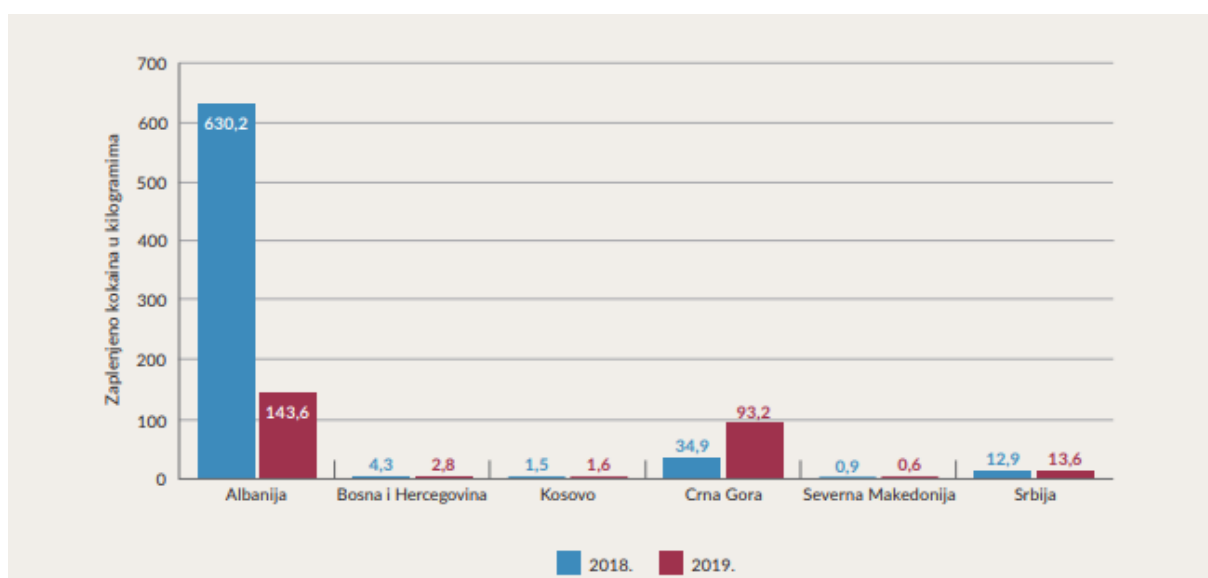
Слика 1¹⁴⁵ количина канабиса и осталих наркотика заплениених у 2019. години у земљама Западног Балкана.

¹⁴⁴ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Drug use and its consequences in the Western Balkans 2006-14, 2015, 7

¹⁴⁵ Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, стр. 24

2. Заплене хероина - према проценам UNODC-а око 60 до 65 тона хероина годишње се превезе југоисточном Европом.¹⁴⁶ Међутим, и поред великих количина које прођу територију Западног Балкана, ниво конзумације је врло низак у региону. Почетком двехиљадите године број конзумента хероина у државама Западног Балкана је био већи од глобалног просека.¹⁴⁷ Полицијски извештаји о запленама хероина указују на чињеницу да хероин који се дистрибуира локалним корисницима има веома лош квалитет, док хероин који је намењен даљој продаји има врло велику чистоћу, односно квалитетнији је. Све ово указује да у земљама Западног Балкана не постоји велики број зависника од хероина, те да организоване криминалне групе са ових простора профит стичу даљом препродајом, користећи земље Западног Балкана као транзит, а не као основно тржиште.¹⁴⁸

3. Заплене кокаина - организоване криминалне групе са простора Западног Балкана су међу главним трговцима кокаином. У току 2019. године, полицијске снаге су на овим просторима заплениле око 255,4 килограма кокаина.¹⁴⁹

Слика 2¹⁵⁰ количина заплене кокаина у току 2018. и 2019. године у земљама Западног Балкана

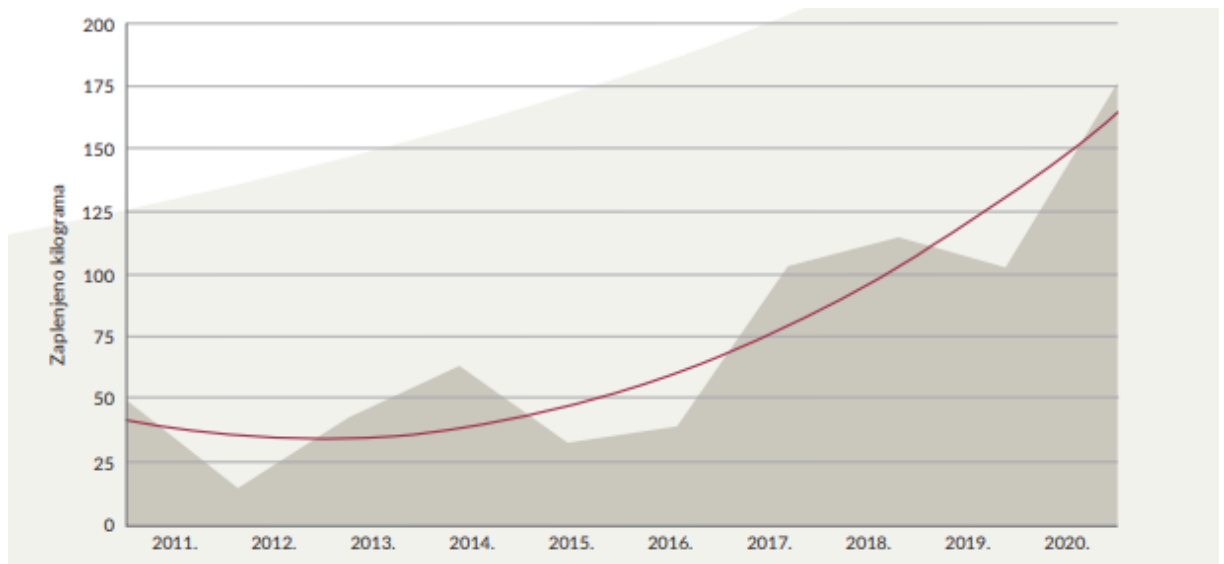
¹⁴⁶ UNODC, Regional Programme for South Eastern Europe 2016-2019.

¹⁴⁷ Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога, Serbia National Drug Report, 2017.

¹⁴⁸ Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога и UNODC, Drug treatment system in the Western Balkans: outcomes of a joint EMCDDA-UNODC survey of drug treatment facilities, 2019.

¹⁴⁹ Walter Kemp, Transnational tentacles: Global hotspots of Western Balkan organized crime

4. Заплене синтетичких дрога - синтетичке дроге којима се илегално тргује у региону су екстази (МДМА), амфетамин и метамфетамин. Главни добављачи ове врсте дроге су Холандија, Белгија, Чешка и Бугарска.¹⁵¹

Слика 3¹⁵² заплењене синтетичке дроге у периоду од 2011. године до 2020. године у Републици Србији

Трговину наркотицима углавном обављају организоване криминалне групе са Западног Балкана које се налазе на одговарајућим локацијама. Организоване криминалне групе углавном контролишу територију, а не трговину неком одређеном психоактивном супстанцом. Ове организоване групе могу кријумчарити и по неколико врста дроге, чак се могу бавити и поликриминалним активностима, укључујући размену дроге за оружје и прање новца. Иако је већина група фокусирана на локално тржиште,

¹⁵⁰ Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, стр. 34

¹⁵¹ Међународни институт за кривично правосудје и људска права у Сиракузи, Closing the implementation gap: Criminal justice responses to illicit trade in South Eastern Europe and associated challenges, novembar 2020.

¹⁵² Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, стр. 37

често имају добре везе са организованим криминалним групама на другим територијама, посебно у близини извора снабдевања дрогом. Организоване криминалне групе које се налазе у близини извора снабдевања могу склапати савезе или имати пословне односе са главним криминалним групама које делују на Западном Балкану. Такође, обзиром да је већи део дроге која се креће кроз регион предодређена за даља тржишта, многе криминалне групе у жариштима се не укључује у трговину дрогом на локалним тржиштима, већ то препуштају ситнијим извршиоцима. Иако очигледно постоји међуетничка сарадња, на пример између етничким албанским групама у луку који иде од Албаније, преко Косова и Северне Македоније до Прешевске долине на југу Србије, међуетничких сукоба између криминалних група нема. Чини се да постоји добра сарадња између организованих криминалних група из широког спектра етничких група на Западном Балкану: Албанци, Бошњаци, Македонци, Срби и Црногорци.¹⁵³

¹⁵³ Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu, стр. 43

Х УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ НА ТРЖИШТЕ ДРОГОМ

Први званичан случај заражене особе корона вирусом на Западном Балкану забележен је 26. фебруара у Северној Македонији. Убрзо након тога и у остатку региона бележе се први заражени. До 11. априла 2020. године регистровано је 5.640 случајева оболелих од корона вируса на Западном Балкану, према подацима Европског центра за спречавање и контролу болести.¹⁵⁴

Из првих извештаја о криминалним активностима у доба короне закључује се да су оне настављене, али са прилагођеним условима новонасталој ситуацији. У селу у Србији пронађена је илегална лабораторија за производњу марихуане.¹⁵⁵

Због отежане доставе изазване ограничењем кретања у највећем делу региона дошло је до благог скока цене марихуане. Ипак, марихуане и даље има у великим количинама, што доказују и заплене и хапшења за време епидемије.

Већу заплену је имала албанска полиција која је на почетку пандемије запленила 613кг канабиса на северозападу земље.¹⁵⁶ У осталим деловима Западног Балкана примећене су заплене канабиса углавном од 20 до 300 грама. Изузетак је Београд, где је београдска полиција запленила 3 килограма марихуане код седамнестогодишњег лица.¹⁵⁷ Метанфетамин има у огромним количинама у највећем делу региона. Хериона има мало и лошијег је квалитета. Углавном се инјектира субоксон, али се користе тродони и синтетичке дроге, као замена за хероин. За сада у Црној Гори нема еликих промена у односу на период пре кризе, осим да се понекад дешава да корисници дрога добију мању количину опојних средстава у односу на цену коју су платили. Достава наркотика врши се на кућну адресу током дана и то најчешће преко деце испод 14 године, што је уобичајени начин у Босни и Херцеговини и Србији. У Србији се појавио податак и да се дрога продаје у појединим кладионицама.

¹⁵⁴ „Situation update worldwide”, Европски центар за превенцију и контролу-ECDC, 11. април 2020, <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases>

¹⁵⁵ „Na području Nove Crnje otkrivena ilegalna laboratorija za proizvodnju marihuane i uhapšene dve osobe”, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, саопштење од 25. 3. 2020.

¹⁵⁶ Covid19 Affects Everything rather Than Crime”, Albanian News, 12. 3. 2020. <https://www.albaniannews.com/index.php?idm=402988&mod=2>

¹⁵⁷ Саопштење на дан 27. март 2020. године Министарства унутрашњих послова Р. Србије

Досадашњи тренд присутних супстанци веће чистоће кренуо је обрнутим путем због затварања граница и отежане навалке психоактивних супстанци. Због тога је дошло до мешања дроге са различитим додацима, како би се повећао профит од продаје дроге, односно како би опојна дрога дуже трајала корисницима. Ово за последицу може имати низ других проблема, посебно зависницима од опојних дрога, али и здравственим радницима који са њима раде на одвикавању. Због пандемије и целокупне ситуације може доћи до повећања броја зависника од лекова и наркотика, као последице изолације, страха и анксиозности људи. Оптерећеност лекара спречавањем ширења заразе је отежавајућа околност обзиром да је због тога смањен контакт између медицинских радника и особа које су на одвикавању дрога.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Саша Ђорђевић, Криминал на Западном Балкану у доба короне: Прва запажања, Београдски центар за безбедносну политику, 2020., стр. 2-3

XI БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ДРОГОМ НА ПРОСТОРУ ЗАПАДНИГ БАЛКАНА

Борба против организованог криминалитета је готово читаву деценију у центру расправа држава Западног Балкана. Посвећеност овом проблему је углавном била последица утицаја међународних институција и организација, првенствено Европске уније. Европска унија је као основни услов учлањења, наметала борбу против организованог криминалитета на Западном Балкану. Осим Словеније и Хрватске, ниједна друга држава није чланица Европске уније.

Већина држава из региона нема јавно доступних података о стању у области организованог криминалитета, нити у овим државама постоје јавно доступни статистички подаци који би дали ближе податке о стању ове врсте криминала. Поред овога, у већини држава региона, иако постоје законски оквири за борбу против организованог криминалитета, њихова примена у пракси је врло дискутабилна. У наставку следи преглед одређених докумената и аката држава Западног Балкана које регулишу област борбе против организованог криминалитета.

1. Борба против организованог криминалитета у Словенији

Република Словенија је пуноправна чланица Европске уније од 2004. године. У њиховим документима се истиче да организовани криминал представља озбиљну претњу европским грађанима, компанијама и институцијама и европској економији. У 2019. години приходи од кривичних дела на илегалним тржиштима износили 1% бруто друштвеног производа ЕУ, односно 139 милијарди евра. Као главни циљ ЕУ у борби против организованог криминалитета, истиче се идентификација криминалних мрежа које су укључене у илегалну трговину дрогом, укључујући недозвољену трговину и

дистрибуцију канабиса, кокаина, хероина, синтетичких дрога и нових психоактивних супстанци.¹⁵⁹

Због тога је Словенија донела Националну стратегију за борбу против организованог криминалитета 2019-2023 у којој је предвиђено да организовани криминалитет има прекограничну димензију, те да је често уско везан за подручје југоисточне Европе и Западног Балкана, а да су неретко ова места и његова жаришта. Даље се наводи да је Република Словенија због свог положаја, културних, мањинских, језичких и историјских прилика и географских и економских интереса под утицајем процеса који обликују политичку, друштвену, економску и безбедносну слику Западног Балкана, а самим тим и организованог криминала. Између осталих, као механизми за успешну борбу против организованог криминалитета наведени су: јачање оперативних капацитета (развијање тајних истражних мера и колективних прекограничних полицијских активности) за превенцију, откривање, препознавање и истрагу организованих криминалних група и мрежа и израда пројекта идејних промена у организацији и раду криминалистичке полиције на републичком и регионалном нивоу у погледу организационе, нормативне и кадровске реформе;¹⁶⁰

Поред наведеног, и Кривични закона Републике Словеније регулише област организованог криминалитета и трговине психоактивним супстанцама. За борбу против организованог криминалитета је важан и Закон о државном тужилаштву.

Законом о Државном тужилаштву из 2011. године установљено је Специјализовано државно тужилаштво Републике Словеније, које је настало из бивше Групе државних тужилаца за кривично гоњење организованог криминала. Група је организована у оквиру Врховног државног тужилаштва Републике Словеније као посебне организационе јединице која је надлежна за целу земљу. Специјализовано државно тужилаштво се бави најтежим кривичним делима, чије процесуирање захтева посебну организацију и обуку државних тужилаца и највиши степен ефикасности. Ово тужилаштво надлежно је за гоњење учинилаца тешких кривичних дела против привреде, за сва кривична дела за која се може изрећи казна од десет година затвора или тежа казна, ако је дело извршено у злочиначкој организацији, за кривична дела корупције, за злочине тероризма и трговине људима.¹⁶¹

¹⁵⁹ Више о томе на: <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/eu-fight-against-crime/>

¹⁶⁰ Резолуцијо о nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK19–23)

¹⁶¹ Доступно на: <https://www.dt-rs.si/o-sdt>

2. Борба против организованог криминалитета у Хрватској

Република Хрватска је такође чланица Европске Уније. Још у поступку преговор и процеса придруживања Европској Унији, Република Хрватска је у највећој мери ускладила своје законодавство са законодавством Европске Уније.

Хрватска је, између осталих, потписница и Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета и Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци.

У оквиру њеног националног законодавства за сузбијање организованог криминалитета су, између осталих, надлежни Казнени закон, као и Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминала.

Законом о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминала Републике Хрватске¹⁶² из 2009. године оформљен је Уред који представља посебно државно тужилаштво на подручју Републике Хрватске и има седиште у Загребу.

Уред је надлежан за покретање поступка и вођење истраге против извршилаца кривичних дела злоупотребе опојних дрога и то у ситуацији када је дело извршено од стране групе или злочиначке организације.

Одредбама члана 25. наведеног Закона је прописано да уколико постоји основ сумње да је почињено кривично дело и постоје индиције за организовани криминал, Уред и полиција ће предузети све што је потребно да продре у центар злочиначке организације, разоткрију њене чланове и организаторе. , те прикупити све потребне податке и доказе за кривични поступак. У том циљу: полиција без одлагања пријављује покретање и спровођење истраге, а Уред се без одлагања укључује у решавање и усмеравање истраге кривичних дела.

За наведено кривично дело, у првом и другом степену, стварно и месно су надлежни жупањски судови у Осјеку, Ријеци, Сплиту и Загребу. Република Хрватска је, дакле, поделу надлежности за суђење код кривичних дела из области трговине дрогом, у случају када је дело извршено од стране организоване групе, извршила према месној надлежности већ постојећих судова.

На националном нивоу донета је и Национални план за борбу против организираног криминалитета 2007-2008 која као конкретне мере у борби против

¹⁶² Законом о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминала Републике Хрватске, (NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17)

организованог криминалитета наводи: превенцију, јачање законодавних оквира, јачање кадровских и материјалних услова у организма задуженим за сузбијање организованог криминалитета, јасно одређивање права и обавеза између органа задужених за његово сузбијање, унапређење целокупног механизма кривичног гоњења учинилаца.¹⁶³

3. Борба против организованог криминалитета у Босни и Херцеговини

У Босни и Херцеговини оперативне задатке у оквиру борбе против организованог криминалитета обављају Државна агенција за истраге и заштиту која послује у оквиру Министарства сигурности, као и Гранична полиција. Поред њих важно је напоменути суд и тужилаштво Босне и Херцеговине који су специјализовани за поступање у предметима организованог криминалитета.

Посебно одељење за организовани криминал, привредни криминал и корупцију (Одјел 2) оформљен је 2003. године формирањем тужилаштва Босне и Херцеговине.

У надлежности посебног одељења спада гоњење учинилаца кривичних дела организованог криминала, привредног криминала, корупције, тероризма, кријумчарења људи, трговине људима и осталих кривичних дела из надлежности тужилаштва Босне и Херцеговине.

Посебним одељењем за организовани криминал руководе два заменика главног тужиоца.

Одељење се састоји од шест одсека и то:

1. Одсек за организовани криминал,
2. Одсек за привредни криминал,
3. Одсек за корупцију,
4. Одсек за тероризам,
5. Одсек за кријумчарење људи и трговину људима,
6. Одсек за међународну правну помоћ и остала кривична дела из надлежности тужилаштва Босне и Херцеговине.¹⁶⁴

¹⁶³ Nacionalni plan za borbu protiv organiziranog kriminala, Hrvatska, 2007, pp 19

¹⁶⁴ <https://tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=2&id=5&jezik=b>

Поред Кривичног закона и Закона о кривичном поступку који у циљу сузбијања организованог криминалитета регулишу институт посебних истражних и доказних радњи, битно је напоменути и Стратегију за борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини, усвојену од стране Савета министара БиХ, која предвиђа да активност установа у Босни и Херцеговини и императив њиховог поступања јесте сузбијање организованог криминалитета, уз поштовање законоданих норми и уз активно учествовање БиХ на регионалном и међународном нивоу у борби против организованог криминалитета.¹⁶⁵

4. Борба против организованог криминалитета у Црној Гори

Црна Гора је своје законодавство која регулише област организованог криминалитета у највећој мери хармонизовала са начелима Европске Уније, у оквиру преговора о приступању Европској Унији.

Битни акти који се односе на борбу против организованог криминалитета јесу Стратегија за борбу против организованог криминала и корупције за период 2010-2014, као и акциони планови донети уз Стратегију.¹⁶⁶ Стратегијом је предвиђено да сузбијање свих облика организованог криминала мора бити друштвена акција најширих размера, у коју ће се укљутити сви државни органи, заинтересоване организације, привредни субјекти, невладине организације, медији и грађани. У циљу надгледања и реализације Стратегије основана је Национална комисија за спровођење Стратегије за борбу против организованог криминала и корупције.

Питање борбе против организованог криминалитета регулисано је Кривичним закоником Црне Горе¹⁶⁷, Закоником о кривичном поступку¹⁶⁸, Законом о спречавању

¹⁶⁵ Стратегија за борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини у периоду 2017-2020, стр.3

¹⁶⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Strategija za borbu organizovanog kriminala i korupcije za period 2010–2014. godine, Podgorica, 29. jul 2010. godine

¹⁶⁷ Кривични законик Црне Горе Сл. лист РЦГ, бр. 70/2003, 13/2004 - 47/2006 и Сл. лист ЦГ, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 40/2013, 56/2013 14/2015, 42/2015, 58/2015, 44/2017, 49/2018 и 3/2020.

¹⁶⁸ Закон о кривичном поступку Сл. лист ЦГ, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014

прања новца и финансирања тероризма¹⁶⁹ и Законом о одузимању имовине стечене кривичним делима.¹⁷⁰

Највећи помак у борби против организованог криминалитета учињен је Законом о специјалном државном тужилаштву Црне Горе¹⁷¹ којим је прописана организација и надлежност Специјалног државног тужилаштва.

Наиме, наведеним Законом је прописано да је Специјано државно тужилаштво надлежно за гоњење учинилаца следећих кривичних дела:

1. организованог криминала, без обзира на висину запрећене казне,
2. високе корупције,
3. прања новца,
4. тероризма,
5. ратних злочина,
6. повреде изборних права.

Гоњење учинилаца наведених кривичних дела врши главни специјални тужилац, као руководилац и специјални тужиоци као државни тужиоци.

Полицијске послове врше полицијски службеници који раде у посебној организационој јединици органа управе надлежног за послове полиције за рад са Специјалним тужилаштом. Овај орган се назива Полицијско одељење.

5. Борба против организованог криминалитета у Републици Албанији

У Кривичном законнику Републике Албаније имплементирани се у законске норме и обавезе Албаније које је преузела на себе потписивањем Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и њена три протокола. Албанија је наведену Конвенцију потписала 2002. године.

Ради сузбијања организованог криминалитета Албанија је почетком 2020. године усвојила посебне акте којима су уведене привремене превентивне мере у циљу јачања своје способности за искорењивање организованог криминалитета. Пакет ових мера познат је и под називом “КЏК”. Ове мере превасходно су орјентисане на заплону

¹⁶⁹ Закон о спрјечавању прања новца и финансирања тероризма Сл. лист ЦГ, бр. 033/14 од 4.8.2014, 044/18 од 6. 7. 2018.

¹⁷⁰ Закон о одузимању имовине стечене кривичним делима сл. лист ЦГ, бр. 58/15 и 47/19

¹⁷¹ Службени лист Црне Горе бр. 10/2015 и 53/2016

и одузимање имовине, помоћу чега се ограничава кретање сумњивих лица и њихово пословање у привредној делатности. Тренутним спровођењем “КСК” се бави посебна структура која послује при Генералној управи државне полиције задужене за превенцију, откривање, документовање и сузбијање тешког и организованог криминалитета.¹⁷²

Поред овога, у Албанији постоји Одељење за тежак и организовани криминал које делује у оквиру албанске Државне полиције.

Вођење истрага у предметима који се тичу кривичних дела у области организованог криминала надгледа Специјално тужилаштво.

Специјално тужилаштво и Структура за борбу против корупције и организованог криминала успостављено је 2018. године, као последица оснивања Високог савета тужилаца и Високог савета судства.

Специјално тужилаштво и Структура за борбу против корупције и организованог криминала се баве процесуирањем учинилаца кривичних дела корупције и организованог криминалитет високог профита, укључујући и процесуирање и кривично гоњење извршилаца кривичних дела из области дроге.¹⁷³

У првом степену, предмете из ове области решава суд специјализован за борбу против корупције и организованог криминала. Као другостепени суд, надлежан је Апелациони суд, који је такође специјализован за поступање у предметима против корупције и организованог криминала.

Албанија је у децембру 2020. године поставила тужиоца за сарадњу са Европском канцеларијом за правосудну сарадњу (Eurojust), што је резултирало хапшењем 37 чланова организоване криминалне групе која се бавила међународном трговином опојне дроге.¹⁷⁴

¹⁷² Romario Shehu, Redion Qirjazi, Neispunjanje obaveza: Kako se vlade Zapadnog Balkana bore protiv organizovanog kriminala, Beograd, 2021, str. 10

¹⁷³ Закон број 95/2016 о организацији и функционисању институција за сузбијање организованог криминала и корупције

¹⁷⁴ Ibid

6. Борба против организованог криминалитета у Северној Македонији

Северна Македонија је потписница великог броја међународних конвенција које регулишу област организованог криминалитета и пружају решења за његово сузбијање.

Једна од главних субјеката Северне Македоније у борби против организованог криминалитета јесте Одељење за тежак организовани криминал, које послује у оквиру Министарства унутрашњих послова и надлежно је за откривање учинилаца кривичних дела из области организованог криминалитета.

Други битан субјект у сузбијању ове појаве, јесте Основно јавно тужилаштво за гоњење организованог криминала и корупције, Одељење за гоњење извршилаца кривичних дела из области организованог криминала и корупције које је основано 2004. године. при Државном тужилаштву Републике Северне Македоније.

2007. године. прерастао у специјално тужилаштво надлежно за поступање у предметима организованог криминала и корупције на нивоу целе територије Републике Северне Македоније.

Седиште Основног јавног тужилаштва за гоњење организованог криминала и корупције је у Скопљу. За свој рад одговара Државном тужиоцу Републике Северне Македоније, који врши надзор над радом овог тужилаштва.¹⁷⁵

Почетком 2014. године Влада Северне Македоније је основал Национални координациони центар за борбу против организованог криминалитета, са задатком да координира радом различитих институција које су надлежне за реализацију закона.¹⁷⁶

Поред наведених, значајну улогу у борби против организованог криминалитета имају и Финансијска полиција, која је у саставу Министарства финансија, затим Управа царине, Јединица за финансијске истраге и Управа за јавне приходе, такође у саставу Министарства финансија, које су задужене за финансијски криминалитет, односно за спровођење финансијских истрага у случају сумњивих трансакција. Такође, у Северној Македонији, проверу новчаних и других средстава за која се сумња да потичу из криминалне делатности проверава и процесуира Дирекција за управљање одузетом имовином.

¹⁷⁵ <https://jorm.gov.mk/osnovno-javno-obvinitelstvo-za-gonen/>

¹⁷⁶ Влада Републике Северне Македоније: Одлука о оснивању Националног координационог центра за борбу против тешког и организованог криминала бр. 42-2332/1 од 16. марта 2014. године

7. Борба против организованог криминалитета на Косову

На почетку рада је наведен међународноправни статус Косова. Уз резерву и поштовање Устава Републике Србије, који прописује да су Косово и Метохија саставни део Републике Србије, те да имају статус аутономне покрајине, не можемо занемарити чињеницу да Косово има своје законе и да се појављује као потписник разних билатералних и мултилатералних споразума. Без истицања било каквих политичких ставова и мишљења, предмет анализе законодавних решења ће бити искључиво научно орјентисан.

У претходним одељцима је приказано да кривични закон Косова представља један од ретких закона који на свеобухватан начин регулише област организованог криминалитета. Поред Кривичног законика, Косово је донело Националну стратегију за борбу против организованог криминалитета за период од 2018-2022. Национална стратегија прописује да је њен циљ: спречавање и борба против организованог криминалитета, било које врсте и јачање капацитета за превенцију и борбу против организованог криминалитета. На основу Националне стратегије за борбу против организованог криминалитета основан је Национални координатор за борбу против организованог криминалитета са задатком да надгледа спровођење Стратегије у пракси.¹⁷⁷

Независност Косова није призната од стране свих држава. Међутим, упркос томе, Косово остварује добру правосудну и полицијску сарадњу са земљама у региону. Полиција је потписала билатеране споразуме са свим државама Западног Балкана, изузев Србије и Босне и Херцеговине. Недостатак сарадње косовских институција са одређеним државама Западног Балкана, заснован је на политичким сукобима. Иако Косово изражава спремност за полицијску и правосудну сарадњу са Србијом, Србија одбија било какав вид сарадње, јер Косову не признаје статус независне државе.¹⁷⁸

Косовска скупштина је 2018. године усвојила Закон о судовима којима је оформљено Специјално тужилаштво, са седиштем у Приштини, као стална и специјализована канцеларија тужилаштва која делује у саставу Канцеларије државног тужиоца Косова.

¹⁷⁷ <https://mpb.rksv.net/Uploads/Documents/Pdf/EN/48/STATE%20STRATEGY%20AND%20ACTION%20PLAN%20AGAINST%20ORGANIZED%20CRIME%202018%20E2%80%93%202022.pdf>

¹⁷⁸ Plator Avdiu, shapat Balaj, Neispunjavanje obaveza: Kako se vlade Zapadnog Balkana bore protiv organizovanog kriminala, Beograd, 2021, str. 39

Ово тужилаштво је надлежно да поступа пред основним судовима за кривична дела, за које је надлежно по Закону бр. 03/Л-052 о Специјалном тужилаштву Републике Косово, а надлежност овог тужилаштва се проширује на целој територији Косова.

Законом бр. 03 / Л-052 о Специјалном тужилаштву Републике Косово¹⁷⁹ је прописано да је Специјално тужилаштво искључиво надлежност да истражује и гони, између осталих и кривична дела неовлашћене производње, дистрибуције и прераде опасних опојних дрога и психотропних супстанци, организованог криминала, као и застрашивање и покушаје застрашивања током кривичног поступка које се води за дело организованог криминала.

За суђење и поступање у овим предметима надлежно је у првом степену Одељење за тешка кривична дела Основног суда. Департман за тешке злочине Основног суда суди, између осталих и за кривична дела неовлашћена производња, дистрибуције и прерада опасних опојних дрога и психотропних супстанци, као и за кривична дела из домена организованог криминалитета.

У другом степену, за поступање у наведеним предметима надлежан је Апелациони суд, Одељење уа тешке злочине.¹⁸⁰

Пре оснивања ове врсте тужилаштва, оптужнице у предметима за организовани криминалитет подизане су пред судовима у седиштима места извршења кривичног дела. Продуктивност тих судова и велики број заосталих предмета показују немогућност судија да реше предмете из области организованог криминалитета. У великој мери је присутно кашњење у решавању предмета, јер је Специјални суд надлежан да поступа само по новим оптужницама које су поднете од стране Специјалног тужилаштва, док је поступање по старим оптужницама остало у надлежности судова који су их примили пре формирања посебних одељења. Косовска полиција, прецизније Управа Косовске полиције за истраживање организованог криминала је надлежна за поступање у овим предметима. Међутим, често долази да вођења паралелних истрага за иста кривична дела, што доводи до преклапања надлежности различитих управа. Кривичне пријаве које подноси Косовска полиција, често уопште немају везе са организованим криминалитетом. Ово је јасни показатељ нестручности и неспособљености кадра. Велику препреку у борби против организованог криминалитета представљају и одредбе Закона о кривичном поступку, којим је прописано да истрага у предметима из области организованог криминалитета,

¹⁷⁹ Закон о специјалном тужилаштву Републике Косова бр. 03/L-052

¹⁸⁰ Закон о судовима Р. Косова бр. 03 Л-199

која у року од две године не резултира оптужницом, аутоматски се окончава. Овај временски период је изузетно кратак, нарочито због чињенице да су предмети организованог криминалитета изузетно сложени и да захтевају темељну истрагу.¹⁸¹

8. Борба против организованог криминалитета у Републици Србији

У Републици Србији закони оквир у борби против организованог криминалитета чине Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције регулисано је поступање следећих органа када се ради о предметима организованог криминалитета: Тужилаштва за организовани криминал; Министарства унутрашњих послова - организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала; Посебног одељења Вишег суда у Београду за организовани криминал; Посебног одељења Апелационог суда у Београду за организовани криминал; Посебне притворска јединица Окружног затвора у Београду.

Служба за борбу против организованог криминала представља организациону јединицу при Министарству унутрашњих послова Републике Србије, Управе криминалистичке полиције. Надлежност ове службе се састоји у сарадњи са специјалним тужиоцем, као и поступању по захтевима специјалног тужиоца за организовани криминал. Министар унутрашњих послова доноси посебан акт којим се дефинише организација и начин рада службе за борбу против организованог криминала.

Тужилаштво за организовани криминал је тужилаштво посебне надлежности, које поседује овлашћења за поступање, између осталих, у предметима кривичних дела организованог криминала за територију Републике Србије. Радом тужилаштва руководи Тужилац за организовани криминал.

¹⁸¹ Plator Avdiu, shapat Balaj, Neispunjavanje obaveza: Kako se vlade Zapadnog Balkana bore protiv organizovanog kriminala, Beograd, 2021, str. 45

Надлежност за поступање у првом степену, у предметима из области организованог криминала, припада Вишем суду у Београду. Овлашћења за поступање врши Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал- Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал. Радом Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал руководи председник овог одељења.

За одлучивање у другом степену у предметима кривичних дела из области организованог криминала надлежан је Апелациони суд у Београду. Надлежност врши Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал. Радом Посебног одељења Апелационог суда за организовани криминал руководи председник тог одељења.

Битно је поменути и Националну стратегију за борбу против организованог криминала из 2009. године у којој је назначено да организовани криминал представља најсложенију и најопаснију врсту криминала у сваком друштву и једну од највећих претњи савременом човечанству. Република Србија је одлучна у намери да, стратешким приступом и уз помоћ међународне заједнице, развије националне капацитете и потенцијале за ефикасну борбу против свих облика организованог криминала, а посебно против различитих облика коруптивног повезивања и утицаја његових носилаца у структурама државне власти.¹⁸²

Министарство унутрашњих послова Републике Србије је потписало споразуме о полицијској сарадњи са свим земљама Западног Балкана, изузев Косова. Сарадња у заједничкој борби против организованог криминалитета са Косовом се остварује путем посредника – Мисије Европске Уније за владавину права на Косову (Eulex) и Мисије Уједињених нација на Косову (Unmik). Директна сарадња се обавља преко Јединице за међународну сарадњу за спровођење закона (Песу).¹⁸³

¹⁸² Национална стратегија за борбу против организованог криминала „Службени гласник РС, број 23 од 3. априла 2009.

¹⁸³ Милош Јовановић, Неиспуњавање обавеза: Како се владе Западног Балкана боре против организованог криминала, Београд, 2021. стр.79

Поред посебних законодавних решења сваке од држава Западног Балкана, као што је већ у раду напоменуто, све државе Западног Балкана су чланице Уједињених нација, изузев Косова коме још увек званично није признат статус државе од стране осталих земаља.

Због овога је битно поменути органе Уједињених нација основаних са циљем сузбијања илегалне трговине дрогом.

1. Веће за економска и друштвена питања - овај орган Уједињених нација је основан са циљем стварања политике Уједињених нација у вези са злоупотребом и илегалном трговином опојне дроге.

2. Комисија Уједињених нација за опојне дроге - Комисија има надлежност да даје савете Већу у погледу опојних дрога. Ово тело добија савете и перпоруке у вези опојних дрога преко других органа Уједињених нација, укључујући стратегије и политику.

3. Програм Уједињених нација за контролу дроге - што се тиче овог тела оно има задатак да владама земаља чланица даје савете у вези примене међународних споразума о контроли дроге.

4. Институт Уједињених нација за међурегионално истраживање криминала и правосуђе - задатак ове институције јесте истраживање веза између криминалитета и злоупотребе дроге, као и истраживање начина на који се одређене земље боре против организованог криминалитета и илегалне трговине дрогом.

Такође, значајан документ који представља резултат спремности и одлучности у борби против организованог криминалитета јесте **„Меморандума о разумевању између Уреда јавног тужиоца Републике Македоније, Уреда јавног тужиоца Републике Албаније, Уреда главног тужилаца Босне и Херцеговине, Уреда Државног одвјетништва Републике Хрватске, Уреда Републичког тужиоца Републике Србије, Уреда Јавног тужиоца Републике Црне Горе“** као земаља Западног Балкана, који је закључен 30.03.2005. године.

Потписнице наведеног Меморандума су се сагласиле да ће сарађивати на подручју сузбијања, спровођења истрага и кривичног гоњења учинилаца кривичних дела из домена организованог криминала, криминалних група и злочиначких организација. Сарадња се остварује кроз размену података, докумената и доказа који се односе на све

облике организованог криминала. Потписници сарађују с циљем спречавања и сузбијања корупције и других могућих облика организованог криминала.¹⁸⁴

¹⁸⁴<https://www.srbija.gov.rs/vest/17019/potpisan-memorandum-o-saradnji-u-borbi-protiv-organizovanog-kriminala.php>

XII ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

1. Опис емпиријског истраживања

У циљу израде овог рада спроведено је емпиријско истраживање о процесуирању кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. став 4. Кривичног законика, односно о извршењу овог кривичног дела од стране организоване криминалне групе.

Приликом вршења истраживања коришћени су подаци који су достављени аутору, од стране Вишег суда у Београду, Посебног одељења за борбу против организованог криминала Су.бр. VIII-48 287/2022 од 15.07.2022. године, за потребе израде овог рада.

Анализа добијених података обухвата период од 2018. године до 2022. године. Најпре ће се извршити анализа броја примљених предмета у Вишем суду у Београду, Посебно одељење за борбу против организованог криминала, односно броја предмета у којима су оптужнице подигнуте од стране тужилаштва потврђене и које су достављене суду на даље поступање. Затим ће бити извршена анализа броја пресуђених предмета за наведени период.

Осим наведеног, биће извршена анализа броја донетих пресуда за период од 2018. године до 2022. године, као и да ли су поступци резултирали доношењем осуђујућих или ослобађајућих пресуда, односно колико је учинилаца кривичних дела оглашено кривим да су извршили кривично дело из члана 246. став 4. Кривичног законика, а колико њих је ослобођено од оптужбе.

2. Предмет истраживања

Баш као што је и објашњено кроз рад, наша земља представља погодно тло за развој и опстанак организованог криминалитета и организованих криминалних група. Ако се има у виду да је још деведесетих година прошлог века у нашој земљи, као и у региону, створен систем који не препознаје организовани криминалитет као штетну појаву, јасно је да је Република Србија морала да прође бројне реформе које би довеле до адекватног санкционисања извршиоца кривичних дела из домена организованог криминалитета.

Нарочиту опасност по читаво друштво представља извршење кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога. Психоактивне супстанце, које су предмет продаје и производње код овог кривичног дела, представљају најнегативнију појаву у једном друштву. Уништавање живота, разарање породица и економске последице, само су неке од лоших страна наркотика.

Свака психоактивна супстанца, о којој год количини да се ради, коју произведе и дистрибуира организована криминална група, на крају заврши у руке појединца, што због даље продаје, што због коришћења. Уживаоци опојних дрога, често због недостатка новчаних средстава за куповину дроге, прибегавају вршењу других, „ситнијих“ кривичних дела, углавном имовинског карактера.

Са друге стране, делатност производње и продаје наркотика води стварању великог илегалног профита који држава не може да опорезује, јер он у легалним економским токовима и не постоји. Последица овога је да организоване криминалне групе прибегавају прању новца и његовом увођењу у легалне економске токове, што опет представља вршење нових кривичних дела. Без дилеме, извршење ове врсте кривичног дела са собом носи огроман степен друштвене опасности који се испољава у свим сегментима.

3. Циљ истраживања

Овим истраживањем се могу презентовати подаци који би били од значаја за свеобухватно сагледавање ове врсте криминалитета у Републици Србији. Такође, ово истраживање показује могућност и способност државних органа да на адекватан начин докажу и санкционишу ову врсту кривичног дела, чиме би остварили како специјалну, тако и генералну превенцију, у циљу сузбијања ове врсте организованог криминалитета.

4. Хипотезе истраживања

1. Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога извршена од стране организоване криминалне групе се ретко пријављује надлежним органима и тешко доказује пред судом;
2. У прметима овог типа постоји принцип „изигравања правде“ тиме што на крају поступка извршиоци ових кривичних дела буду ослобођени кривичне одговорности;
3. Поступци који се воде против организованих криминалних група трају сувише дуго, због постојања више окривљених у истом предмету;
4. Извршиоци ових кривичних дела се ретко одлучују на сарадњу са тужилаштром кроз склапање споразума са надлежним тужиоцем.

ИСТРАЖИВАЊЕ

1. Број предмета достављених на рад Вишем суду у Београду, Посебно одељење за борбу против организованог криминала

У периоду од 2018. године до 2022. године Вишем суду у Београду, Посебном одељењу за борбу против организованог криминала, на рад је достављено укупно 25 нових предмета.

Дакле, претходну фазу подизања оптужнице од стране тужилаштва, њеног испитивања и потврђивања укупно је прошло 25 предмета, за четири године.

Просечно је, за четири године, суду достављено око 6 предмета годишње.

Укупан број лица која имају својство оптужених у 25 предмета је 123 лица.

2. Број пресуђених предмета у периоду од 2018-2022 године

У раздобљу од 2018. године до 2022. године Виши суд у Београду је пресудио укупно 10 предмета у којима су оптужена лица за извршење кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. став. 4. Кривичног законика.

Дакле, просечан број пресуђених предмета је 2,5 предмета по години.

У укупно 10 пресуђених предмета окривљено је било 51 лице, од којих је 43 лица оглашено кривим за извршење наведеног кривичног дела и изречена им је законска казна, а 8 лица је ослобођено од оптужбе да су извршили кривично дело које им је оптужбом тужилаштва стављено на терет.

Од 10 пресуђених предмета, 4 је резултирало осуђујућом пресудом за све окривљене, односно 13 окривљених је оглашено кривим за извршење наведеног кривичног дела.

У осталих 6 предмета, од укупно 38 окривљених, осуђено је њих 30, док је 8 лица ослобођено оптужбе да су извршили кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога.

3. Број предмета у којима је пресуда донета на основу споразума тужилаштва и окривљеног

Споразум о извршењу кривичног дела представља договор надлежног тужиоца и окривљеног, којим окривљени признаје да је извршио кривично дело које му се оптужбом ставља на терет и којим се надлежни тужилац и окривљени споразумевају о казни која ће му бити изречена.

На основу овако састављеног споразума, суд доноси пресуду којом потврђује споразум и изриче казну окривљеном.

У временском периоду од 2018. године до 2022. године, Виши суд у Београду, Посебно одељење за борбу против организованог криминала, донео је укупно 90 пресуда по основу споразума о признању кривице.

Просечно, на годишњем нивоу, број донетих пресуда по споразуму тужилаштва и окривљеног износи 22 пресуде, што је дупло више у односу на број донетих пресуда у редовном поступку.

4. Дужина трајања поступка пред Вишим судом у Београду за кривична дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога извршеним од стране организоване криминалне групе

Просечно трајање једног првостепеног кривичног поступка за кривично дело из члана 246. став 4. Кривичног законика износи 5 година, 11 месеци и 14 дана.

Готово 6 година је трајање једног кривичног, и то само првостепеног поступка.

Овде се мора имати у виду да по окончању првостепеног поступка незадовољна странка има право жалбе на првостепену одлуку. Улагањем жалбе на донету првостепену одлуку, предмет се упућује другостепеном суду на даље одлучивање.

Анализа резултата истраживања

Анализом достављених података се закључује следеће:

- Број укупно примљених предмета у Вишем суду у Београду у претходне четири године, у којима су поступци покренути за кривична дела из члана 246. став 4. је 25, што значи да се на годишњем нивоу достави око 6 нових предмета;
- Број укупно пресуђених предмета из ове области, за четири године износи 10 предмета, односно око 2,5 предмета се пресуди на годишњем нивоу.
- Упоредивањем броја примљених и броја пресуђених предмета, долази се до закључка да се на годишњем нивоу на примљених 6 нових предмета реши тек нешто више од 2 предмета.

Хипотеза: Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога извршена од стране организоване криминалне групе се ретко пријављује надлежним органима и тешко доказује пред судом није доказана

Анализом добијених резултата утврђује се да ова хипотеза није доказана, јер је пред Вишим судом укупно покренуто нових 25 предмета, за период од 2018. године до 2022. године, са укупно 123 оптужених лица.

Иако специфична природа доказивања кривичних дела из области производње и продаје дроге, тужилаштво је успело да за 4 године докаже виност 43 лица, у редовном поступку и кривицу још 90 оптужених лица којима је осуђујућа пресуда изречена на основу споразума о признању кривице.

Споразум о признању кривице окривљеног се углавном прихвата од стране одбране окривљеног у ситуацији када тужилаштво има јаке и недвосмислене доказе да је лице извршило кривично дело које му се оптужбом ставља на терет, те у циљу целисходности поступка окривљени, у присуству браниоца и тужилац закључују споразум.

Хипотеза: у претметима за кривична дела из члана 246. став 4. постоји принцип „изигравања правде“ тиме што на крају поступка извршиоци ових кривичних дела буду ослобођени кривичне одговорности није доказан

Ова хипотеза такође није доказана. Наиме, у 4 пресуђена предмета са укупно 13 окривљених, свих 13 лица је осуђено на затворске казне. Од 38 окривљених против којих је вођен кривични поступак, за 30 лица је исход поступка био осуђујућа пресуда, док је њих 8 ослобођено оптужбе.

У укупно 10 пресуђених предмета, у којима је процесуирано 51 лице, 43 је оглашено кривим, док је за њих 8 оптужба била неоснована.

Овим се утврђује да принцип „изигравања правде“ и ослобађања од кривичне одговорности у овим кривичним поступцима готово и да не постоји. Просечно се, на свако пето осуђено лице, једно лице ослободи од одговорности да је извршило кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога.

Хипотеза: Поступци који се воде против организованих криминалних група трају сувише дуго, због постојања више окривљених у истом предмету је доказана

Просечна дужина трајања првостепеног поступка пред Вишим судом у Београду у ситуацији када се поступак води против организоване криминалне групе за извршено кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога износи 5 пуних година, 11 месеци и 14 дана од дана подношења иницијалног акта.

Као што је претходно објашњено, након готово 6 година, од почетка вођења поступка пред судом (претходно је сваки од поступака вођен и пред Посебним тужилаштвом за организовани криминал да би се утврдио степен постојања оправдане сумње да је организована криминална група учинила кривично дело) доносе се првостепене кривичне пресуде.

Како је Уставом и законом гарантована двостепеност поступка, странка која није задовољна судском одлуком има право жалбе, чијим улагањем се предмет прослеђује надлежном Апелационом суду.

Апелациони суд у свом одлучивању може: усвојити жалбу и првостепену пресуду укинути, те вратити предмет на поновно суђење првостепеном суду, чиме првостепени поступак креће изнова, жалбу одбити и потврдити првостепену пресуду, чиме се кривични поступак окончава, жалбу усвојити и преиначити првостепену пресуду.

Тако је у предмету Ненад Становић и други пресудом Вишег суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал¹⁸⁵ окр. Ненад Станковић због извршења кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. ст. 4. (извршење од стане организоване криминалне групе) осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 11 година и 6 месеци, док је окр. Александар Мандић за исто кривично дело осуђен на казну затвора у трајању од 8 година и 6 месеци, због истог кривичног дела окривљена Тијана Станковић је осуђена на казну затвора у трајању од 7 година, а окривљени Саво Панић и Марио Црнковић осуђени на казне затвора у трајању од 3 године и 6 месеци, због извршеног кривичног дела из чл. 246. ст. 1. Кривичног законика. Од окривљених је одузета опојна дрога, као и прибављена имовинска корист извршењем кривичног дела у износу од 1.600,00 евра.

¹⁸⁵ Пресуда Вишег суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал, К Ро1 171/17 од 08. фебруара 2021. године

Окривљени Ненад Станковић је оглашен кривим што је у периоду од почетка до 27. маја 2017. године, у Београду, организовао организовану криминалну групу, са циљем да у дужем временском периоду, по унапред одређеним задацима и улогама, а у циљу стицања финансијске користи, врши кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, док су окр. Тијана Станковић и Александар Мандић постали чланови организоване криминалне групе, прихватајући задатке у складу са својим улогама предвиђеним у оквиру плана организоване криминалне групе, а који је подразумевао неовлашћену производњу и стављање у промет дроге, МДМА-екстази.

На овако донету првостепену пресуду жалбу су изјавили тужилац за организовани криминал и браниоци свих окривљених. Апелациони суд у Београду, Посебно одељење за организовани криминал укинуло је првостепену пресуду и предмет вратило првостепеном суду на поновно суђење.¹⁸⁶

Било која одлука Апелационог суда донета по жалби, изискује још додатног времена за одлучивање. Све ово скопчано је са додатним трошковима и са додатним временом, што потврђује хипотезу да кривични поступци са више окривљених дуго трају.

Кривични поступак је по својој природи хитан и сви органи имају обавезу хитног поступања. Хитност поступка нарочито долази до изражаја у ситуацији када се неки од окривљених или чак сви окривљени за време трајања првостепеног поступка налазе у притвору.

Предугим трајањем кривичних поступака се угрожавају основна људска права окривљених, нарочито право на слободу кретања које представља једно од најзначајних права човека, гарантованих бројним међународним документима, али и домаћим законима.

¹⁸⁶ Пресуда Вишег суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал К.По1 199/19 од 13. октобра 2020. године

Хипотеза: Извршиоци кривичног дела недозвољена производња и стављање у промет опојних дрога се ретко одлучују на сарадњу са тужилаштвом кроз склапање споразума са надлежним тужиоцем

Хипотеза није доказана.

У временском раздобљу од 2018. године до 2022. године, Виши суд у Београду, Посебно одељење за борбу против организованог криминала, донео је укупно 90 пресуда по основу споразума о признању кривице окривљеног.

Просечно, на годишњем нивоу, број донетих пресуда по споразуму тужилаштва и окривљеног износи 22 пресуде, што је дупло више у односу на број донетих пресуда у редовном поступку.

XIII ЗАКЉУЧАК

Трговина психоактивним супстанцама представља озбиљан и комплексан проблем. Србија, као земља транзита, али и као крајња тачка дистрибуције психоактивних супстанци, покушава да се успешно бори са овом негативном појавом савременог света. У том погледу Србија је усвојила и Националну стратегију за борбу против зависности од дрога и формирала Националну комисију за опојне дроге у циљу контролисања примене међународних конвенција чији је потписник.

Целокупан процес трговине психоактивним супстанцама почев од производње, преко транспорта и дистрибуције, неминовно подразумева организацију криминалне групе и међународну сарадњу различитих припадника организованих криминалних група.

Организовани криминал, независно од кривичног дела којим се група бави, представља врло негативну друштвену појаву, која је, на жалост, на простору Западног Балкана прихваћена као део свакодневног живота.

Преко територије Републике Србије пролазе познате Балканске руте. Хероин у Србију долази из Авганистана, преко Албаније и Црне Горе, Бугарске, Косова и Метохије, а из Србије иде даље у Хрватску, Босну и Херцеговину и земље Европске Уније. Проблем представља доступност и ниска цена синтетичких дрога, као што су екстази и амфетамин, веома популарне међу младим генерацијама. Најраспрострањенији су производи од канабиса.

Такође, све више је присутан кокаин, намењен локалним тржиштима у Србији, чија су мета већи градови попут Београда, Новог Сада, Крагујевца и Ниша. Полицијски органи Србије су у склопу заједничке акције са другим снагама полиције учествовали у акцији заплене 200 килограма кокаина, од чега је 190 килограма заплењено у Италији, а 10 килограма у Србији.¹⁸⁷

Косово и Метохија је кључна локација у региону за многе криминалце из Југоисточне Европе. На Косову је борба против трговине дрогама организована на два различита нивоа и то преко Дирекције за организовани криминал, Истраге прекограничног организованог криминала која се бави истрагама свих врста организованог криминала и Дирекције за организовани криминал, Одељење за наркотикуе које се бави истрагама везаним за опојне дроге на територији Косова.

¹⁸⁷ CARPO regionalni projekat, izveštaj o stanju u oblasti organizovanog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Evropi, Strazbur, Septembar 2006. godine str. 99

Чињеница је да су психоактивне супстанце све више доступне на територији Републике Србије, имајући у виду однос понуде и потражње. Забрињавајући су подаци који показују да све више младих, средњошколаца, конзумира или је већ пробало неку врсту опојне дроге. Поред конзумације, све више младих одлучује да буду директни извршиоци кривичних дела везаних за неовлашћено трговање психоактивним супстанцама

Све ово указује да све државе Западног Балкана морају наставити борбу против овог вида илегалне трговине, јер последице се огледају како у губитку општег здравља популације, тако и на економском и социјалном плану.

Овај рад имао је за циљ да прикаже да психоактивне супстанце вековима егзистирају међу становништвом, утицај рата и распад Југославије на појаву организованог криминалитета и његовог прихватања од стране већег дела становништва, способност припадника организоване криминалне групе да постану део државе, али и приказ способности организованих криминалних група да у ванредним околностима због пандемије Корона вирусом изврше промену руте транспорта опојне дроге.

XIV ЛИТЕРАТУРА

1. Lindesmith, A, Addiction and Opiates, Aldine Transaction, USA, 2008
2. Ђ. Игњатовић, Криминологија, Службени гласник, Београд, 2003.
3. Dr Justice Tettey, Terminology and Information on Drugs, New York, 2016
4. М. Тасић, Судскомедицински аспекти злоупотребе психоактивних супстанци, Београд, 2011.
5. В. Благојевић, Б. Милосављевић, Индикатори постојања и деловања организованог криминала, Часопис „Војно дело“, бр.5/2016, година
6. Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2006
8. Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Номос, Београд, 2003
9. М. Бошковић, Организовани криминалитет, I књига, Београд 1998,
10. D. Cressey, Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America, New York, Harper and Row, 1969
11. Др Ливиу Мурешануа, Криминал све више осваја свет, 2005
12. Federico Varese, Mafias on the Move: How Organized Crime Conquers New Territories, Princeton: Princeton University Press, 2011.
13. Божидар Спасић, Ласица која говори, Београд, 2000.
14. Norbert Mappes Niediek, Balkan-Mafia: Staaten in der Hand des Verbechens – Eine Gefahr fur Europa, Christoph Links Verlag, 2003.
15. John Mueller, The Banality of „Ethnic Conflict“, Quarterly Journal: International Security, 25, 1, 42 – 70,
16. David Samuels, The Pink Panthers, The New Yorker, 2010.
17. Marko Hajdinjak, Smuggling in Southeastern Europe, Centre for the Study of Democracy, Sofia, Bulgaria, 2002.
18. Тамара Калитерна, Од почетка на почетку, Држава: Моћ Система 2013.
19. Misha Glenny, McMafia: Seriously Organised Crime. London: Bodley Head, 2008.
20. Christopher Tutsch, Kosovo's Burdensome Path to Economic Development and Interethnic Coexistence, Working Paper, FAST Risk Profile Kosovo 4, Swiss Peace, 2005.
21. European Commission, Kosovo 2019. Report, Brussels, maj 2019.
22. Organization attributes sheet, Matthew B. Ridgway Center for international Security Studies, Pittsburgh University
23. Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, Кривично право Југославије, Савремена администрација, Београд, 1994.
24. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Drug use and its consequences in the Western Balkans 2006-14, 2015, 7
25. Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu,
26. UNODC, Regional Programme for South Eastern Europe 2016-2019.
27. Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога, Serbia National Drug Report
28. Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога и UNODC, Drug treatment system in the Western Balkans: outcomes of a joint EMCDDA-UNODC survey of drug treatment facilities, 2019.
29. Walter Kemp, Transnational tentacles: Global hotspots of Western Balkan organized crime
30. Global Initiative against Transnational Organized Crime, Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu

31. Međunarodni institut za krivično pravosuđe i ljudska prava u Sirakuzi, Closing the implementation gap: Criminal justice responses to illicit trade in South Eastern Europe and associated challenges, 2020.
32. Behsat Ekici i Adem Coban, Afghan Heroin and Turkey: Ramifications of and International Security Threat, Turkish Studies, 15, 2,
33. Behsat Ekici, International Drug Trafficking and National Security of Turkey, Jurnal of Politics and Law, 7,2.
34. Beshat Ekici, African transnational Threat to Turkey, African Security Review, 22,3,
35. EUROPOL, 2004 European Union Organised Crime Report, The Hague, December 2004,
36. Рељановић М, Појавни облици организованог криминала- трговина дрогом", Борба против организованог криминала у Србији, Београд, 2008, УНИЦРИ,
38. Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Кривичноправна заштита од злоупотребе опојних дрога
39. Могуће ознаке организованог криминала, Правни живот 3/1985
40. Blaine Harden, Fast life, flashy end for Belgrade mobster, The Washington Post, 21. novembar 1992.
41. Milka Domanović, List of Kosovo War Victims Published, Balkan Transitional Justice, 10 December 2014.
42. Freedom House, Nations in Transit, 2007.
43. Ministarstvo unutrašnjih poslova u Peruu, QueEllosSeCuiden, Capturan a narcotraficante buscado por la DEA e integrante del Caln America en Cusco, 20. septembar 2018.
44. Serbian Court Convicts Saric of Drug Smuggling, BalkanInsight, 10. Decembar 2018.
45. Montenegro: Cake en stock au port de Bar, Le Courier de Balkans, 23. januar 2005.
47. Рељановић М, Појавни облици организованог криминала- трговина дрогом", Борба против организованог криминала у Србији, Београд, 2008.
50. Саопштење Министарства унутрашњих послова Републике Србије од 25.03.2020. године
51. Monitoring the EU Sccession Process: Corruption and Anti-corruption Policy, Open society Institute, Budapest
52. Саша Ђорђевић, Криминал на Западном Балкану у доба короне: Прва запажања, Београдски центар за безбедносну политику, 2020. године
53. CARPO regionalni projekat, izveštaj o stanju u oblasti organizovanog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Evropi, Strazbur, Septembar 2006. godine
54. Жељко Бјелац, Мина Зиројевић, Организовани криминалитет – изазов 21. века, Нови Сад, 2012.
55. Др Слободанка Констатиновић Вилић, Др Весна Николић Ристановић, Др Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012.
56. Др Јелена Тодоровић Лазић, Балкан виђен очима дневника Le Monde, Нови Сад, 2022.
57. Michael Maltz, Measuring the Effectiveness of Organized Crime Control Efforts, The Office of International Criminal Justice, Chicago, IL, USA 1990
58. Александар Игњатовић, Кривично право, Ниш, 2011.
59. С. Митић, Основни курс за спречавање и сузбијање криминалитета, Београд, 2013.
60. Ђирић З., Димитријевић Б. Основи судске психијатрије и судске психологије, Ниш, 2009.
61. Ahmed, Petrchkovsky, Abuse of ketamine, 1980.
62. Јелена Матијашевић, Дејан Ђукановић, Појам мафије и њена битна обележја, Нови Сад, 2012.
63. Владан Васиљевић, Превенција и репресија организованог криминалитета, Београд, 1990.

64. Драган Цветковић, Организовани криминал, Приручник, Београд, 2013.
65. Камбовски, Правна држава и организовани криминалитет, Скопље, 1996.
66. Жељко Бјелац, Организовани криминалитет, Империја зла, Нови Сад, 2013.
67. Слободан Симић, Све о наркоманији, Београд, 2018.
68. Весна Матовић, Александра Буха, О психоактивним контролисаним супстанцама – ситуација у свету, Београд, 2012.
69. Лукић Ђорђе, Мали дипломатски лексикон, Београд, 2013.
70. Бошковић Мило, Лексикон безбедности, Београд, 2017.
71. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, Влада Републике Србије септембар 2003. године.
72. Др Дарко Димовски, Криминална етиологија, Ниш, 2019.
73. Plator Avdiu, Shapat Balaj, Dina Bajramspahić, Imer Dulaš, Dragana Jaćimović, Miloš Jovanović, Magdalena Lembovska, Benjamin Plevljak, Redion Qirjazi, Romario Shehu, Neispunjavanje obaveza: Kako se vlade Zapadnog Balkana bore protiv organizovanog kriminala, Beograd, 2021.

XV ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

1. Кривични законик Републике Србије, Сл. Гласник РС, бр.85/05
2. Уредба о ратификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама из 1961. године, („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – Међународни уговори и други споразуми“, број 2/1964)
3. Закон о ратификацији Конвенције о психотропним супстанцама („Службени лист Социјалистичке Федеративне Р. Југославије“ – „Међународни уговори“, број 40/1973)
4. Закон о потврђивању Конвенције УН против транснационалног криминала и допунских протокола, Сл.лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001
5. Закон о ратификацији конвенције Уједињених Нација против незаконитог промета опојних дрога и психотроних супстанци, Сл.лист СФРЈ- Међународни уговори, бр. 14/90
6. Закон о потврђивању конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, Сл.лист СРЈ- Међународни уговори, бр.10/2001
7. Закон о психоактивним контролисаним супстанцама („Службени гласник Републике Србије“, број 99/2010).
8. Кривични закон Савезне Републике Југославије, Јавно предузеће, Службени лист, Београд, 2003.
9. Јединствена конвенција о опојним дрогама из 1961. године, Сл. лист СФРЈ бр. 2/64-међународни уговори.
10. Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 6/2001
11. Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 14/90
12. Службени лист Савезне Републике Југославије, међународни уговори број 7/2002
13. Службени гласник РС, бр.8, од 23.02.1980.
14. Пресуда Вишег суда у Пироту К.бр.1/20 од 16.09.2020. године
15. Пресуда Вишег суда у Пироту К.бр. 17/21 од 24.11.2021. године
16. Службени гласник РС, бр.8, од 23.02.1980. године
17. Службени гласник Босне и Херцеговине бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15
18. Службени лист РЦГ бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006

19. Службени лист ЦГбр. 40/2008 и 25/2010
20. Службени лист Црне Горебр. 40/2013 од 13.08. 2013. године
21. Службени гласник Републике Македонијебр. 37/96
22. Казнени закон Р. Хрватске од 31.07.2021.
23. Кривични закон Службени часопис Словеније бр. 95/04
24. Службени лист Р. Косово бр. 2 од 14.01.2019.
25. Законик Р. Косово 06/L-074 Кривични Законик
26. Пресуда Вишег суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал К Ро1 199/19 од 13.10.2020. године
27. Пресуда Вишег суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал К Ро1 171/17 од 08.02.2021. године
28. Казнени закон Р. Албаније, KODI PENAL I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË, LIGJ Nr.7895, 27.1.1995
29. Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминала Републике Хрватске, (NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17)
30. Национална стратегија за борбу против организованог криминала „Службени гласник РС, број 23 од 3. априла 2009.
31. Влада Републике Северне Македоније: Одлука о оснивању Националног координационог центра за борбу против тешког и организованог криминала бр. 42-2332/1 од 16. марта 2014. Године
32. Стратегија за борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини у периоду 2017-2020
33. Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Strategija za borbu organizovanog kriminala i korupcije za period 2010–2014. godine, Podgorica, 29. jul 2010. godine
34. Кривични законик Црне Горе Сл. лист РЦГ, бр. 70/2003, 13/2004 - 47/2006 и Сл. лист ЦГ, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 40/2013, 56/2013 14/2015, 42/2015, 58/2015, 44/2017, 49/2018 и 3/2020.
35. Закон о кривичном поступку Сл. лист ЦГ, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014
36. Закон о спрјечавању прања новца и финансирања тероризма Сл. лист ЦГ, бр. 033/14 од 4.8.2014, 044/18 од 6. 7. 2018.
37. Закон о одузимању имовине стечене кривичним делима сл. лист ЦГ, бр. 58/15 и 47/19
38. Nacionalni plan za borbu protiv organiziranog kriminala, Hrvatska, 2007
39. Резолуцијо о nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK19–23)
40. Treaty of Amsterdam on European Union, 1997
41. Treaty of Lisbon on European Union, 2007
42. European Union Action Plan to Combat Organised Crime, OJ C251, 15 August 1997
43. Council Joint Action 98/733/JHA of 21 December 1998 on making it a criminal offence to participate in a criminal organisation in the Member States of the European Union
44. Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime

XVI ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗБОРИ

1. „Coronavirus Affects Everything rather Than Crime”, Albanian Daily News, 12. 3. 2020, <https://www.albaniandailynews.com/index.php?idm=40298&mod=2>
2. „Situation update worldwide”, European Centre for Disease Prevention and Control, 11.4.2020, <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases>
3. The Proliferation of Organized Crime Groups in Europe’s First “Narco-State”: A Look at Albania in the post-Cold War Era — The World Mind
4. KRIK, 14. april 2019 <https://www.krik.rs/uhapsen-veselin-raicevic/>
5. Vlada Republike Srbije >> Vesti >> Politika >> AKCIJA 'SABLJA' (srbija.gov.rs)
6. <https://jorm.gov.mk/osnovno-javno-obvinitelstvo-za-gonen/>
7. <https://www.dt-rs.si/o-sdt>
8. <https://www.srbija.gov.rs/vest/17019/potpisan-memorandum-o-saradnji-u-borbi-protiv-organizovanog-kriminala.php>
9. <https://tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=2&id=5&jezik=b>
10. <https://mpb.rksv.net/Uploads/Documents/Pdf/EN/48/STATE%20STRATEGY%20AND%20ACTION%20PLAN%20AGAINST%20ORGANIZED%20CRIME%202018%20%E2%80%93%202022.pdf>
11. <https://jorm.gov.mk/osnovno-javno-obvinitelstvo-za-gonen/>
12. <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/eu-fight-against-crime/>
13. <https://www.dt-rs.si/o-sdt>

XVII SAŽETAK
ТРГОВИНА ПСИХОАКТИВНИМ СУПСТАНЦАМА
КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА
НА ПРОСТОРУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Организовани криминалитет представља феномен који је деценијама изучаван у стручној литератури. И поред бројних несугласица око дефиниције самог појма, несумњиво је да је организовани криминалитет врло негативна друштвена појава.

Неовлашћена трговина психоактивним супстанцама, и поред огромних залагања светске заједнице, један је од највећих проблема са којима се сусрећу све земље света.

Када се овакве две негативне појаве споје у једну, добијају се организоване криминалне групе које на илегалном тржишту од продаје наркотика приходују огромну своту новца, стварајући при том потпуно ново илегално тржиште, које функционише по потпуно истим економским принципима као и легално тржиште.

Чињница је да Република Србија погодно тле за опстанак организованог криминалитета, јер се овдашње становништво, нарочито млади, сусрећу са бројним проблемима попут немогућности запослења, ниских примања, фрустрације, корупције...

Када је реч о организованим криминалним групама са Западног Балкана, није могуће извршити генерализовање, јер не постоје посебне одлике, нити модел организоване криминалне групе са ових простора. Оно што је свакако најважније напоменути јесте да количина опојне дроге која пролази „Балканском рутом“ није незапажена међу органима власти. Корупција, која је присутна у великој мери, кључна је за опстанак организованог криминалитета.

Међународна сарадња међу државама, је битан услов за борбу против организованог криминалитета. На државном нивоу сваке од земаља Западног Балкана, неопходна је сарадња између полиције и тужилаштва, али и сарадња грађана са полицијом.

Проблем откривања и успешног сузбијања трговине наркотицима јесте лојалност и „закон ћутања“ којих се придржава већина организованих криминалних група. Такође, да би борба против организованог криминалитета била успешна и заиста

дала резултате, неопходно је искоренити појаву „клијентелизам“, објашњену на почетку рада. Ово подразумева одстрањивање политике из рада тужилаштва и судова. Јасним разграничењем надлежности међу институцијама, растерећењем полиције, тужилаштва и судова од разних притисака, за последицу ће имати сузбијање организованог криминалитета.

Кључне речи: организовани криминалитет, илегална трговина психоактивним супстанцама, организоване криминалне групе са Западног Балкана

AN ABSTRACT

The illegal trade of psychoactive substances as a form of organized crime in the Western Balkans

Organized crime is a phenomenon that was researched and studied for decades in scientific literature and beside numerous disagreements regarding the definition of the term, the organized crime is, undoubtedly, a very negative social phenomenon.

Illicit trade of psychoactive substances, even after many attempts of the world community, is still one of the biggest problems that all countries in the world encounter.

When these two negative phenomena combine into one, it creates organized criminal groups who make huge amounts of money on the black market by selling narcotics thus creating a new kind of illegal market which operates on the same economic principles as any other legal market.

It is a fact that the Republic of Serbia is a fitting ground for creating and maintaining the presence of organized crime. That is because the population, especially the younger population, is encountering many problems like unemployment, low earnings, frustrations, corruption...

When talking about organized criminal groups of Western Balkans, it is impossible to make any generalizations because there are no special characteristics nor a model of these groups operating in those parts.

The most important thing to mention is that the quantity of drugs passing through the “Balkan route” is not unnoticed by the authorities. Corruption, that is everpresent, is key for the survival of organized crime.

International cooperation of the states is an necessary condition in the fight against the organized crime. On the state level in every country of the Western Balkans, the cooperation between the police and prosecution is essential but so is the cooperation between citizens and the police.

The problem of detecting and combating illegal trade of narcotics is loyalty and “the code of silence” that many organized criminal groups adhere to.

Furthermore, for the battle against organized crime in Serbia to be successful and to give results, it is necessary to root out the phenomenon of “clientelism” as explained in the beginning of this thesis. This means eliminating politics from the work of prosecutions and courts. Having a clear distinction in the jurisdictions of state institutions, disburdening the police, the prosecution and courts of different pressures will, consequently, stamp out organized crime.

Key words: organized crime, illicit trade of psychoactive substances, organized criminal groups of the Western Balkans

XVIII БИОГРАФИЈА

Катарина Јањић рођена је 31. јануара 1996. године у Пироту. Завршила је средњу економску школу у Пироту, смер комерцијалиста. 2015. године уписала је основне академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу.

Дипломирала је на Правном факултету 21. маја 2020. године са просечном оценом 8,6. Мастер академске студије уписује исте године, на општем смеру- ужој кривичноправној области, а испите положила са просечном оценом 10,00.

У току студирања је била део екипе Правног факултета у Нишу, који је освојио друго место на такмичењу „Pre-Moot Court in Human Rights“. Маја 2019. године, као члан Правног факултет универзитета у Нишу, заузима четврто место у усменом и треће место у писменом делу на тринаестом регионалном „Moot Court in Human Rights“ такмичењу одржаном у Бања Луци.

Завршила је и програм обуке „Мобилна правна подршка“ који спроводи „КОМ 18“ у сарадњи са Правним факултетом у Нишу, уз подршку Краљевине Холандије у Београду.

Такође, учествовала у бројним семинарима и симулацијама суђења у току студирања.

Јула 2020. године се уписала у именик адвокатских приправника Адвокатске коморе у Нишу и тренутно завршава приправнички стаж у адвокатској канцеларији у Пироту.